

1936- Dissapte 18 de Juliol-

Esclata la revolta militar contra les forces del Govern a tot Espanya-

Amb l'ajut de les Milícies ja preparades i equipades, els militars addictes al Govern han dominat la situació a Catalunya. A Barcelona però hi ha hagut

Palamós 1936-1939.

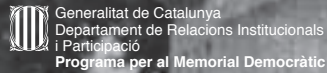
**Diari de Lluís Barceló
i altres veus**

A G R A Ï M E N T S

Arxiu Municipal de Girona
Arxiu Parroquial de Sta. Maria
de Palamós
Isabel Aymerich Fuster
Centre d'Estudis Històrics
Internacionals (CEHI), Barcelona
Josep Coll Pujol
Família Collell
Cristina Crosa Miró
Rosa M. Crosa Miró
Editorial Efadós
Diari El Punt
Helenio Escofet Mateu
Juli Escofet Mateu
Pepita Ferrer Ferriol
Jordi Figa Faura

Joan Figueras Romani
Josep Garcia Carbó
Enric Giralt
Llorenç Maspera Colls
Rosa M. Medir Huerta
Lluís Martí
Alina Ramon Parés
Núria Salis Mullera
Família Serra Cadira
Pere Trijueque Fonalleras
Museu d'Arqueologia
de Catalunya - Girona
Museu de la Pesca de Palamós
Montserrat Vidal Roig
Alexan Weltz

Palamós 1936-1939.
Diari de Lluís Barceló
i altres veus

Introducció

L'estudi i la divulgació de la Guerra Civil espanyola a Palamós s'ha convertit en un dels buits importants pel que fa al coneixement de la història del nostre municipi. No en va, el resultat de tres anys d'enfrontament armat no només afectà profundament la vida dels homes i les dones que en foren testimonis o protagonistes directes, sinó que també deixà una forta empremta en les generacions posteriors, i encara avui dia alguns dels seus episodis generen una tensa polèmica.

A diferència d'altres poblacions on historiadors o investigadors han treballat aquest convuls i dramàtic període, a Palamós, en canvi, queda encara molt camí per recórrer. Deixant de banda la perspectiva de la recerca, continua pendent una segona tasca tant o més important per a enfortir els valors democràtics de la nostra societat: la restitució de la memòria col·lectiva i, en conseqüència, un reconeixement públic cap a les víctimes de la Guerra Civil i de la repressió franquista endegada en la immediata postguerra.

L'any 2006, quan s'han complert 70 anys de l'inici de la Guerra Civil espanyola, és l'any de la memòria històrica. El conflicte, des de la seva proximitat, ens dona l'oportunitat d'accedir i posar a disposició dels ciutadans nombrosos testimonis d'aquell període que romanen encara presents en el territori més immediat. Són fonts de naturalesa i procedència diversa, que abarquen des dels records dels qui visqueren els fets fins als documents que ens han arribat d'aquella època, passant pels textos editats elaborats per diversos autors.

És per aquesta raó que el Servei d'Arxiu Municipal de Palamós ha posat en marxa un projecte de documentació i de recollida de totes les fonts d'informació relacionades amb aquest conflicte armat que continguin referències dels municipis de Palamós i Sant Joan, incloent-hi també el recull de testimonis orals. La intenció no és altra que la de preservar i contribuir a la recuperació de la memòria històrica d'aquell període per a les futures generacions i posar-la a disposició tant dels investigadors del període com del públic en general.

El primer fruit d'aquest modest però alhora necessari projecte el constitueix el quadern que teniu a les mans: *Palamós 1936-1939. Diari de Lluís Barceló i altres veus*. Es tracta d'una mostra d'un buidatge de diferents fonts documentals,

Gràcies de llegir el criminal bombardeig del nostre poble. Floro amb llàgrimes de sang i ràbia tanta covardia.

Encara lluitaré amb més fermesa fins que no em restin forces.
Salut al meu poble
Llevant 3-9-38
Josep Barceló

▲ Postal enviada des del front a l'alcaldia de Palamós amb motiu dels bombardejos a la vila de l'u de setembre de 1938. (Fons Ajuntament de Palamós. SAMP).

que pretén oferir al lector el calendari dels esdeveniments amb les impressions dels diversos actors. El conjunt ens atorga una percepció col·lectiva del desenvolupament d'aquest conflicte a la nostra vila.

El punt de partida del quadern el constitueix un testimoni d'excepció: es tracta del seguiment que féu de la guerra, mes a mes, l'aleshores conservador del Museu del Cau Costa Brava de Palamós, Lluís Barceló i Bou. A mode de notari, Barceló deixà constància escrita, en unes fitxes de paper, dels esdeveniments que al seu parer eren més rellevants del convuls període de 1936 a 1939 a Palamós.

Completen el llegat de Barceló, pinzellades d'altres testimonis documentals que agrupen premsa de l'època, documentació del fons de l'Ajuntament de Palamós i Sant Joan, documentació del fons de les fàbriques Montaner, diaris o memòries personals de dos adults i una nena adolescent, i el llibre publicat per un antic mestre de Palamós.

A través del seu diari, doncs, Lluís Barceló es converteix en la persona que guia el lector en aquest viatge cronològic de poc més de tres anys de durada. En alguns punts del camí, altres veus d'institucions, d'empreses, de mitjans de comunicació, d'homes i dones de Palamós, que també visqueren de primera mà el conflicte, aniran apareixent aportant-hi les seves veus.

Les fonts. Criteris de transcripció Qui són les veus i com llegir-les

El terme "altres veus" l'hem incorporat en el títol per allò que té de plàstic. I per contraposar-ho al diari de Barceló que l'entendem com a columna vertebral del quadern. Però és el conjunt el que dóna sentit, i són aquestes altres veus les que donen color a les anotacions, més contingudes, de Barceló. Des d'aquí voldríem reconèixer el valor que tenen, i reivindicar l'existència de moltes altres veus que no coneixem que també contribuirien a completar aquest gran trencaclosques que és la Guerra Civil.

El to del diari de Lluís Barceló és assèptic i telegràfic, sense valoracions de tipus personal. Això dóna a aquest document una excepcional rellevància testimonial per apropar-nos al que fou aquell període. Sabem, per les actes del Ple, que el primer consistori franquista palamosí acordà concedir una gratificació econòmica a Barceló per l'elaboració d'un treball de narració dels fets històrics de la vila. Suposem que aquests fets històrics inclouen entre altres les fitxes de la Guerra Civil. I és evident que el recull de Barceló era escrit en català, cosa que sorprèn pel fet que aquesta llengua havia estat proscripida pel nou règim. Cal considerar la importància que sens dubte degué assolir el document de Barceló per fer un seguiment dels bombardejos soferts per la vila al llarg de la contesa bèl·lica, amb vistes a acollir-se als beneficis econòmics per a la reconstrucció de la població. Pel que fa a la cronologia que detalla Barceló cal explicar que les anotacions que no estaven datades en un dia concret, però sí en el marc d'un mes, s'han incorporat al final d'aquest amb la denominació *en aquest mes*, tenint en compte que es podien haver desenvolupat en qualsevol dia o període al llarg d'aquell mes. En allò referit al desplegament del diari dins del quadern, hem de dir que s'han intercalat les altres veus dins del discurs cronològic de Barceló, però fent una distinció de tractament gràfic, de manera que les pàgines totalment en verd acullen aquestes altres veus.

Les reflexions d'Adolf Escofet, escrites durant la seva maduresa, ens aporten una altra font important. Escofet fou un dirigent de les organitzacions sindicals de la vila i conseller delegat de la CNT a l'Ajuntament de Palamós i Sant Joan durant la Guerra Civil. D'ell, ens ha arribat un fragment d'un text manuscrit on deixà anotades diverses valoracions de caràcter general, amb algunes referències a episodis concrets del conflicte a Palamós.

El quadern es nodreix també de les experiències d'una altra persona, que en aquesta ocasió resta anònima. Aquest jove de Palamós s'incorporarà amb la seva

lleva a l'exèrcit republicà, ja iniciat el conflicte. I, com Escofet, va escriure el seu text, que citem com a *memòries d'un palamosí*, posteriorment, al cap de quaranta anys dels esdeveniments. Amb tot, hi ha una contraposició ideològica entre aquesta font i la d'Escofet que aporta una diversitat necessària al conjunt del quadern.

En la línia d'aquestes veus més personals de perfil heterogeni hem incorporat el que anomenem *diari d'una nena*. Consisteix en la darrera part del diari d'una adolescent, d'uns quinze anys, que recull les seves vivències al llarg de l'últim any de la guerra. Aquesta nena, que vivia a la plaça dels Arbres i anava a l'escola de la vila, redactava aquest text per recomanació de la seva mestra, com altres alumnes segurament, sense sospitar que estava elaborant un document carregat de valor testimonial.

Una altra font important, i personal, és la que apareix en el llibre *Nosaltres els mestres* de Jaume Ministral. L'autor, mestre a l'escola de la vila de Palamós abans i en els primers temps de l'aixecament militar, ens aporta les seves impressions amb un llenguatge directe. Pel seu text, en què adopta el nom fictici de Miralles, sabem que, curiosament, compartí hostatgeria a la Catifa amb Barceló, a qui es refereix com *un home primíssim, cap rapat, de cabells blancs*, i de qui diria *em va costar molt, gairebé diria anys, aconseguir que em deixés llegir els versos que componia*.

El recull de diverses notícies sobre els efectes de la Guerra Civil a Palamós aparegudes a la premsa de l'època aporta la dimensió més pública del conjunt de veus recollides al quadern. L'exposició d'aquesta font d'informació es materialitza a través de les capçaleres gironines *L'Autonomista*, *Gerona C.N.T.*, i *Front, La Vanguardia*, de Barcelona, i *El Ressò de l'Escola*, publicació de les llavors escoles nacionals de Palamós.

El quadern contempla també algunes breus referències de la que sens dubte configura la visió més administrativa del període. Es tracta de l'extracte que hem realitzat d'alguns dels acords presos pel consistori municipal de Palamós al llarg del període 1936-1939. En aquests hi incloem, també, algunes de les decisions adoptades pel primer ajuntament franquista, designat a Palamós tot just després de l'entrada a la vila de les tropes nacionals. En aquest cas no s'ha transcrit literalment la font, i tampoc no s'ha conservat el canvi de llengua imposat per les autoritats del règim.

Finalment, l'aportació del fons documental d'Industrias Corcheras Montaner S.A., completa la mostra de les veus del quadern i exemplifica les repercussions econòmiques del conflicte en el teixit surotaper del Palamós de l'època.

Abans de concloure cal fer algunes consideracions formals. En tots els casos, a excepció de les actes del ple, s'ha respectat la llengua original amb què foren redactades les fonts i els textos s'han traslladat de manera literal. Per tal d'oferir una lectura més comprensible, les veus s'han adaptat a les normes ortogràfiques i sintàctiques del català i del castellà actuals.

1936

JULIOL

(Esquerra) *Edifici de la casa de les boies enderrocat.*
(Dreta) *La platja amb les restes de la crema dels ornaments de l'església de Sta. Maria, juliol 1936 (Fons Llorenç Maspera Colls. SAMP).*

18: Esclata la revolta militar contra les forces del Govern a tot Espanya. Amb l'ajut de les milícies ja preparades i equipades, els militars addictes al Govern han dominat la situació a Catalunya. A Barcelona, però, hi ha hagut grans topades amb moltes pèrdues de morts i ferits per ambdues parts.

S'ha declarat la vaga general.

De l'església de Palamós, com de gairebé de totes les altres, han estat tretts els sants, el mobiliari i fustam, que ha estat cremat a la nit a fora, en gran part. De la de Palamós s'ha salvat l'altar major i l'orgue, així com gran part dels llibres de registre eclesialístic de naixements, òbits, etc.

L'església, la de l'hospital, la rectoria, i la casa de les monges d'ensenyament han estat ocupades pel Comitè. També ho han estat alguns edificis particulars, l'Esbarjo Popular, la Bàscula del Moll, els baixos del Teatre Carme, uns baixos al passeig Castelar, uns baixos al carrer Cervantes, i l'antic quarter de la G. C. [Guàrdia Civil] que després fou Centre Econòmic.

L'edifici de les boies del passeig ha estat destruït amb petards en part, i derruït la resta per la brigada del municipi.

Els autos particulars han estat requisats en la major part per a servir als fins del Comitè.

En els principals llocs d'entrada a la població hi han posat brigades de vigilància de control.

28: Sindicació forçosa de tots els obrers, així com dels dependents d'escriptori, els quals s'han reunit a la sala de ball d'El Port per portar-ho a cap.

Recollida de totes les armes particulars.

A Palamós sols hi han quedat els carrabiners junt amb les milícies. Els G. C. [guàrdies civils] han anat a Figueres junt amb alguna milícia voluntària.

Han vingut a aquest port torpediners anglesos i francesos per a retirar els súbdits respectius que vulguin sortir. Els alemanys han anat a embarcar a Barcelona, i els italians en un vaixell de passatge.

S'han fet alguns registres particulars. S'han posat impostos individuals força crescuts a les persones de cabals per a pagar les milícies i altres despeses.

A Palamós, sortosament, no hi ha hagut cap mort ni ferit.

No s'ha fet ball ni cine en cap lloc de la vila des del començament de la revolta.

30: S'ha reprès el treball en totes les fàbriques i obres.

A partir del 18 de juliol: En diferents etapes han estat requisats els aparells de ràdio de les cases particulars. El dia 26 d'octubre es tornaren els que havien presentat últimament els mateixos interessats. Els requisats per les milícies no han estat tornats encara.

Des del primer moment s'ha fet la confiscació de la Bàscula del Moll, de Miquel Sala. També s'ha fet la confiscació de la Companyia d'Aigües Potables de Palamós, que correrà a càrrec de l'Ajuntament, així com la Bàscula del Moll.

Sobre una quarantena de persones han estat comminades a retirar-se a les nou del vespre, o abans. Passat de les 9 els és seriosament prohibit transitar pel carrer.

A G O S T

(Esquerra) Antoni Crosa Mauri, al centre de la imatge, fent de periodista en l'acte de reconeixement de les restes de sant Narcís, el 21 d'agost de 1936. La notícia es publicà amb el títol *Ahir es va obrir la tomba del camarada Narcís*. (Fons Francesc Riuó Llapart. Museu d'Arqueologia de Catalunya-Girona).

(Dreta) Arran de la seva activitat en la premsa republicana durant la Guerra Civil, Antoni Crosa, el quart dels drets en l'equip de futbol de la presó, va estar tancat durant quatre anys. Al sumari del judici una de les acusacions era que havia escrit dudando de la incorruptibilidad de San Narciso, 1942. (Fons Antoni Crosa Mauri. SAMP)

1: Malgrat haver treballat solament tres dies s'han pagat sis jornals, com la setmana anterior que no se'n treballà cap.

Per a retirar diner del banc calia indicar l'import exacte dels jornals a pagar, i les despeses de manutenció de la família. Amb aquesta relació i el xec corresponent que devia anar autoritzat per l'Alcaldia i intervingut per l'agent de banca nomenat a aquest fi es feia la retirada de capitals, força limitada.

3: Es treballa normalment, però amb la jornada setmanal de 40 hores, i un augment del 15 % sobre els preus dels jornals de la setmana anterior. El 15 % d'augment dels jornals es paga a part al Sindicat, si el treballador ha fet 33 hores o més a la setmana. S'ha decretat una rebaixa en els lloguers del 50 %.

Tampoc s'ha fet ball ni cine el diumenge passat.

La casa que ocupaven les monges d'ensenyament ha estat habilitada per a oficines del Comitè.

4: Ha vingut un torpediner italià per recollir la documentació del consolat d'aquella nació.

15: S'han reprès les funcions de cine; els balls, no.

20: S'han tret las campanes del campanar, i han romàs alguns dies a la plaça de l'Església, abans d'enviar-les a fondre. Han restat, però les de les hores i quarts del rellotge.

En aquest mes: A la placeta del far, en un redós s'hi ha instal·lat un escamot de vigilància, que té per garita dues barraques de bany.

S'han sindicat tots els dependents d'escriptori, afiliant-se al CADCI i per tant, a la UGT. També s'han sindicat els encarregats (contramestres) afiliant-se a la CNT.

S'ha demanat als particulars que entreguessin voluntàriament els objectes d' or i plata, així com les monedes d'or.

S'ha ordenat també als particulars de destruir per ells mateixos, o fer-ne entrega al Comitè, de totes les estampes, litografies, quadres, i escultures de caràcter religiós.

S'ha fet algun escorcoll per si algú no ho havia complert.

Ha estat detingut per aquesta causa l'apotecari Lluís Figa i empresonat durant molts dies.

El Casino La Unió ha estat ocupat per l' Associació POUM que hi té establiment de cafè i begudes. El local del Centre Republicà Federal fou confiscat des del principi per la mateixa societat, per resquitar part de la quota d'arrendament.

Amb la confiscació dels autos particulars que es portà a cap des dels primers moments, s'ha col·lectivitzat el servei de transports, taxis, autos, camions, *recaders*. S'ha habilitat per a garatge i oficines el magatzem de la carretera, entre can Vincke i el Bar Arnau. I per garatge i reparacions, el Magatzem de la Sal de Dídac Puig.

Les monges, tant les de l'hospital com les d'ensenyança, són instal·lades a les dependències de l'hospital.

Els *retens* de milícies que de primer antuvi s'havien instal·lat al Cine Carme, en un local del passeig Castelar i a dos locals del carrer Cervantes, foren unificades al cap de poc en un local, o sia, al que era col·legi de les monges. Després, a l'octubre, han passat a casa F. Ribera.

A partir del 18 de juliol del 36

>> REFLEXIONS D'ADOLF ESCOFET

Llegando al 18 de julio del 36 ante la sublevación franquista, en la que la organización confederal tuvo tan destacado papel en aplastar dicha sublevación, a consecuencia de ello se creó en Palamós el Comité de Milicias Antifascistas que substituyó a las demás autoridades con la CNT en su seno.

Agost del 36

>> PLE DE L'AJUNTAMENT DE PALAMÓS

En compliment d'un decret de la Generalitat es cessen els regidors del consistori que pertanyen a les llistes dels partits polítics no afectes al Front Popular d'Esquerres de Catalunya i es designen els regidors que, provinents dels partits d'esquerra, han de substituir els deposats. L'Ajuntament obre una subscripció pública local, que la mateixa corporació municipal encapçala amb 500 ptes, a favor de les famílies i ferits de les Milícies Antifeixistes que lluiten al front.

>> MEMÒRIES D'UN PALAMOSÍ

Es van cremar les tres esglésies que hi havia, la de Palamós en una processó fins a la platja, davant del Casino del Senyors, la de Sant Joan al mateix pati del voltant de l'església i la capella de les monges juntament amb la crema de la de Palamós (...). L'església de Palamós es volia cremar a dins de la nau, però dos palamosins (...) van arribar a temps d'evitar-ho (...) això va fer que els salvatges que ja tirotejaven les imatges i maldaven per enderrocar-ho tot i apilat al mig de la nau posar-hi foc, l'escoltessin i entenguessin que era molt millor cremar-ho a la platja. (...)

Es van requisar els pocs automòbils de la vila, potser una dotzena, menys el cotxe del Sr. Vincke perquè era alemany i no van atrevir-s'hi i els dos cotxes del metges de la vila. (...)

Amb pocs dies es van començar les requises a les cases que donaven de si, ràdios, *sillons*, mobles, etc... tot anava a parar a cases de gent desvalguda o bé simplement al Comitè antifeixista.

Setembre del 36

>> JAUME MINISTRAL

El dia que em vaig reincorporar a l'escola vaig tenir una sorpresa, perquè Palamós, pràcticament, continuava essent el de sempre.

- No han pelat cap mestre? - vaig preguntar al director
- Perquè s'havia de pelar ningú?

Aquí tots som antifeixistes. Érem els mateixos de sempre i en el lloc de sempre. Vam fer el canvi de classes normal al començament de curs i a mi em van passar els de la cinquena, que tenien de mestre el senyor Lladó. (...) Sortint junts amb en Cotell em va informar:

- Han tingut sort de l'alcalde, en Dídac Garrell. A la primera reunió del Comitè va exigir que ningú no toqués cap mestre...

(...)

- A Palamós s'han fet algunes bestieses. Els fusters, per exemple. Han manat que tothom porti les eines a un magatzem. Cada fuster, al matí, en començar la feina ha d'estendre un val pel que necessita "Vale por un martillo, dos tenazas y 35 clavos..."

L'Andrell em va rebre amb una gran abraçada. Duia un 9 llarg a la cintura, granota blava: era milicià.

- És magnífic, Miralles, fem la revolució i la guerra alhora, com Trotski va emprendre a Rússia. (...)

Vaig observar que a Palamós hi havia molts milicians ben armats i amb aspecte bèl·lic indiscutible.

Octubre del 36

>> REFLEXIONS D'ADOLF ESCOFET

Se disolvió el Comité de Milicias Antifascistas y se constituyó el nuevo Ayuntamiento con seis concejales de la izquierda Republicana, seis de la CNT, cuatro del partido comunista denominado Partido Socialista Unificado de Cataluña, que salió a la luz en Palamós en el mes de agosto del 36 y organizó también la Unión General de Trabajadores (que tampoco nunca había existido anteriormente), dos del POUM cuya existencia en Palamós data de los primeros años de la República y dos de Acción Catalana de larga existencia en Palamós desde antes del advenimiento de la República. Este Ayuntamiento subsistió hasta pocos días antes de la invasión de Cataluña por los sicarios de Franco.

La revolución del 36 tomó vuelos inesperados siendo los sindicatos en la mayor parte que organizaron la vuelta al trabajo. Se organizó la producción y la distribución y se llegó a la colectivización de casi toda la industria y distribución de productos. En Palamós, siguiendo este proceso general, se organizaron en Colectividad, bajo los auspicios de sus sindicatos, el Sindicato de la Construcción, la colectividad del Transporte y la de la Pesca.

>> MEMÒRIES D'UN PALAMOSÍ

Ben aviat de començada la revolta els més distingits dretans del poble i algun altre assenyalat per l'odi d'algú del Comitè van ésser detinguts i obligats a treballs comunitaris: així es va fer per exemple la carretera del cementiri, l'actual edifici de davant de l'Arbreda, el camp de futbol, trinxeres a totes les rodalies del poble, etc (...)

El motiu d'obligar a aquells a dormir cada nit a l'Ajuntament era certament per dues motivacions, la primera, la més "oficial", la més explicada, la que tenia *hasta* com una certa vanaglòria, era la de "protegir" aquells senyors de les freqüents correrries de comitès incontrolats (...)

I com a segona motivació, aquesta ja no tan confessada, era que així, tenint sempre uns quants detinguts es cobrien les aparences, es complia amb les normes del moment revolucionari, que provenien dels diversos comitès antifeixistes, de cada poble, de cada comarca o de cada província (...)

La presó pròpiament dita, [era] els baixos del saló gran de la torre de can Muntaner on els detinguts tenien un cert benestar i eren guardats sempre per milicians de l'Esquerra o d'Acció Catalana o *inclus* per joves sense etiqueta política que s'havien enrolat a les milícies senzillament per cobrar les 10 ptes diàries de sou que els donaven i alguns pensant que estant ja a les milícies locals, potser es lliurarien d'anar al front a tirar *tiros*.

>> JAUME MINISTRAL

Un dia comparegué en Soliva amb un grup de nois de mirada dura que no havia vist mai a la vila.

- Són refugiats madrilenys. Aquests aniran a la seva classe.

Una colònia de vaillets de Madrid havia arribat a Palamós conduïts per una mestra jove. Tenien un aire tràgic. Segurament havien patit molt por, molta gana, molta angoixa. Però el més tràgic era que no coneixien un borrall de català. I aquesta era una desgràcia per a mi. (...)

- "No entendemos nada de lo que dice" (...)

Aquells xicotets sempre foren un grup discriminat. (...)

8 d'octubre del 36

>> PLE DE L'AJUNTAMENT DE PALAMÓS

Es constitueix un nou Ajuntament, integrat per representants d'ERC, la CNT, el PSUC i el POUM, amb Lluçian Sistané, d'ERC, com a alcalde.

En aquest mes: El local de J. Palet, cantonada al passeig 14 Abril, que havia estat fàbrica, amablement cedit pel propietari, s'ha habilitat per a escola de pàrvuls dels del barri de la Platja. El local Esbarjo Popular ha estat habilitat per als pàrvuls de la vila. El primer, però, a primers de novembre encara no funciona.

L'Ajuntament ha passat al xalet Montaner del passeig 14 Abril, prèviament confiscat, perquè el Comitè [local de Milícies Antifeixistes] s'ha instal·lat a la Casa de la Vila deixant el local que fou escola de les monges, on s'havia instal·lat, per a reunir-s'hi els sindicats, i tenir-hi reunions, juntes, despatxos.

La casa Batalla, del carrer Pi i Margall ha estat confiscada per la UGT que hi té les oficines, amb el nom de CASA DEL POBLE. La casa xalet construïda per Garrell, al carrer Pi i Margall, al costat del quarter de la G. C. [Guàrdia Civil] ha estat ocupada per les Joventuts Llibertàries i FAI.

S'ha col·lectivitzat l'Art de Construcció, integrat per paletes, manobres, fusters, pintors i lampistes. El local general de treball i despatx és al magatzem Roura que dona a mar. Els lampistes, però, estan instal·lats al magatzem del carrer Pi i Margall de davant casa M. Matas. Al cap de poc temps, aquest local ha estat habilitat per a magatzem i exposició dels mobles que fan els fusters col·lectivitzats.

El mercat del diumenge ha passat al dissabte, matí i tarda. El diumenge totes les botigues tenen tancat, barberies i estancs inclusivament. Sols hi ha obertes pastisseries, cafès, bars, tavernes i la farmàcia de torn.

Un home que féu coses lletges a una criatura fou pres per les milícies i emportat vers Girona; i no ha tornat més. També fou detingut en Joan, camàlic, acusat d'usura, i emportat vers Girona, i tampoc ha tornat. També fou empresonat un altre usurer de Sant Joan, valencià. Aquest, però, sembla que ho paga amb presó.

20: Les barricades o llocs de control que hi havia a l'entrada de la vila per la part de St. Joan i de St. Antoni, han estat desfetes acatant les ordres de la Generalitat. Hi resta sols un petit escamot de control en la de la part de St. Joan.

28: S'ha col·lectivitzat l'art de la pesca, encara que creiem que no afecta més que les VAQUES, o sia, les embarcacions grosses relativament. El patró cobra un tant determinat, i la resta és per als pescadors i el Sindicat.

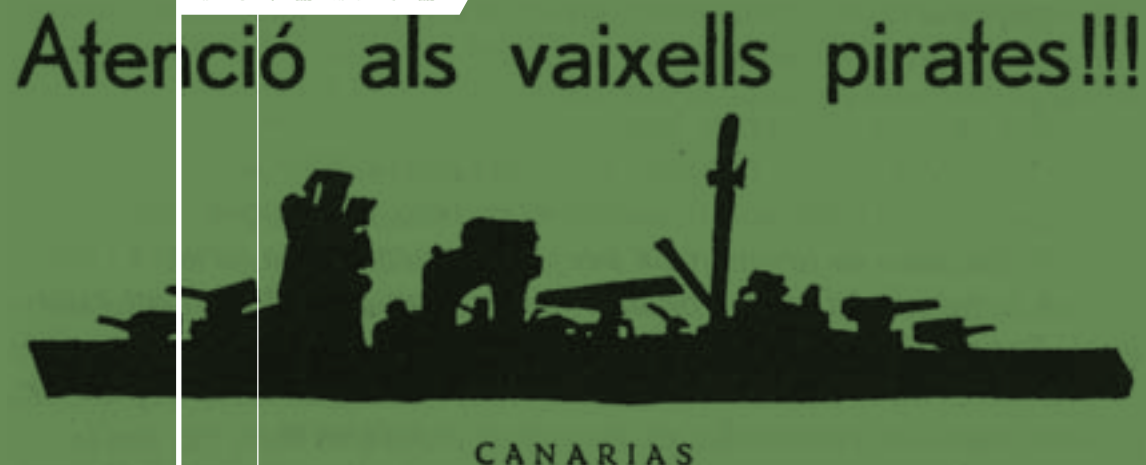
Seguint, en part, les normes dictades per la Generalitat s'ha constituït el nou Ajuntament, integrat per deu consellers que formen el Comitè Permanent, i deu ciutadans consellers. Amb la constitució del nou Ajuntament i consegüent dissolució del Comitè [de Milícies Antifeixistes], la Casa de la Vila del carrer Major resta tancada, interinament. Més tard s'hi ha instal·lat el SOCORS ROIG INTERNACIONAL.

Al teulat de la carnisseria que hi ha al costat de la Casa de la Vila, s'hi ha instal·lat una sirena potent per avisar la vila en cas d'un atac per mar, car sembla que hi ha perill per aquesta banda, com en els temps dels pirates moros. Avui, 28 d'octubre ha estat posada a la casa Ribera, ara quarter.

30: Ha correbut l' alarma que a la badia de Roses un vaixell sospitós havia tirat dos o tres canonades a un vaporet guardacostes tirant-lo a fons. Per aquest motiu s'han fet apagar els llums públics des de primeres hores de la nit; i això ha augmentat el pànic, que ha crescut encara més en sentir rondinar un avió que ha passat de ponent a llevant. Els llums particulars que donen a fora també s'ha donat ordre que fossin apagats per temor d'un desembarc. Tota la nit les patrulles han estat nombroses en diferents llocs de la vila. Han estat tancats a la Casa de la Vila per passar-hi la nit unes dotze persones, les quals són obligades a retirar-se a les 9.

INTERNACIONAL (S.C.)
PALAMÓS
de MADRID

NOVEMBRE

En aquest mes: S'han començat els treballs de fortificacions a Castell al planell d'entrada i a cap Gros, sobre el rec de Fanals. Hi treballen, obligats, principalment alguns que són tinguts per sospitosos i part de la brigada municipal. També se'n fan a la punta de Monestrí.

Les milícies han estat aquarterades al primer pis, i al segon, de la casa F. Ribera que ha estat tota ocupada a excepció dels baixos on hi ha el despatx de banca com de costum.

Han vingut dues colònies de nens i nenes procedents de Madrid de vint-i-cinc cada una. Una està instal·lada a la casa particular del pràctic del port, P. Gutiérrez, que es troba absent. L'altra a la casa que habitava P. Tauler donant al passeig 14 Abril, que també es troba absent. Cada una porta la seva professora. A St. Joan de Palamós també en tenen una de colònia, però allí han repartit voluntàriament, els infants per les cases.

4: Ha arribat una remesa de trenta persones, procedents d'Extremadura, vells i infants. El dia 7 n'ha d'arribar una altra d'uns setanta de la mateixa procedència. Sembla que les criatures seran repartides entre els particulars, tant aquests com les dues colònies primerament vingudes. Els vells, homes i dones, els que no sien bons per al treball seran asilats.

12: A nit passada ha circulat la nova que a llevant del cap de Begur, mar endins, un vaixell n'ha agredit un altre amb unes canonades, tirant-lo a fons. Per aquest motiu a Palamós s'han apagat els llums a altes hores de la nit, i han estat obligats a anar a dormir a l'Ajuntament aquelles persones qui hi anaren l'altre dia amb motiu de les canonades de Roses. Aquestes persones, o sia, les considerades de dretes, diu que són unes noranta, per més que no totes poden anar a dormir a l'Ajuntament (casa Montaner) sols n'hi van unes quantes.

17: A quarts de deu del matí s'ha parat el treball en totes les fàbriques a causa del toc d'alarma de la sirena. Des de bon matí que l'alarma ja hi era perquè s'havien sentit unes canonades, i es veia un vaixell sospitós mar endins. Han passat uns avions. Un vapor mercant que hi havia refugiat al mig de la badia des del diumenge ha estat bombardejat pel vaixell sospitós, el *CANARIAS* segons es diu, que li ha tirat sobre quaranta canonades totes dirigides al vapor. Alguns dels projectils, però, portant una punteria massa alta, han anat a parar cap a Bell-lloc i a Vall-llobrega. Un ha fet un esvoranc al dic del moll, i un altre a un cantó d'una casa del passeig, ara fàbrica de gasoses de R. Bardera. Això ha passat entre les 11 i les 12 del dia.

◀ (Pàg. 8) *Membres de la banda musical Macià Companys a Alcanyís el 1936. D'esquerra a dreta, Pere Vilanova, Arcadi Margarit i Llorenç Maspera, entre dues milicianes, i Josep Arenes, tots quatre de Palamós. (Fons Llorenç Maspera Colls. SAMP).*

16 de novembre del 36

>> PLE DE L'AJUNTAMENT DE SANT JOAN

El consistori acorda sol·licitar el canvi de nom del municipi de Sant Joan per l'antic de Vilarromà

17 de novembre del 36

>> LA VANGUARDIA ESPAÑOLA

(...) en Palamós (...) se presentó el crucero rebelde "Canarias", obligando a los ocupantes de las barcas de pesca que encontró en alta mar a saludar al estilo fascista. Dos aviones de reconocimiento que acudieron en los primeros instantes en socorro de los pescadores, fueron asimismo cañoneados por el buque pirata. En aquellos momentos, un buque mercante, el "S.A.C. III", de la Casa Cros, de Badalona, entraba en el puerto de Palamós (...) el crucero pirata empezó a disparar sus cañones.

-(21 novembre 36)-

>> L'AUTONOMISTA

Al sorral, hi havia un vaixell atravessat, del qual sortia una gran fumera. Era el Sac III, de la matrícula de Barcelona (...). Davant d'ell veïrem una casa nova amb esboranc i trencadissa de vidres, produït per un obús feixista (...) el Sac III, abandonat i portat pel vent, anà a la deriva i encallà a la platja davant del Casino El Port. El vaixell faciós féu uns 40 disparos. Un d'ells caigué a la platja (...) el total de ferits és set o vuit (...) La població estava indignadíssima.

-(18 novembre 36)-

Novembre del 36

>> MEMÒRIES D'UN PALAMOSÍ

(...) els mateixos capdavanters del Comitè local, llevat (...) no volien vessar sang i així ho van demostrar aquella nit tràgica quan van presentar-se els assassins per fer "saca" dels presos que hi havia a l'Ajuntament, cosa que tant l'alcalde com la immensa majoria van tractar d'evitar durant una discussió de més d'una hora en el saló de can Montaner (...) La discussió era tan dura que els pobres presos van poder interpretar clarament del que es tractava a dalt, *degut* als crits que feien i per ells, aquella hora va ésser com una agonia. Finalment quan es van *amortiguar* els crits de la discussió, un milicià desconegut va baixar al que era presó i va llegir una llista de sis a qui va donar ordres de vestir-se perquè havien de portar-los a Girona.

(...) Van tenir una darrera intuïció, que anaven a matar-los i llavors instintivament intentaren (...) escapar per on sigui. Tot l'Ajuntament estava cobert d'assassins i senzillament, els van caçar a les escales, *pasillos*... (...) Els 6 presos que havien quedat al local on estaven sigilosament van tenir l'encert de trobar com a amagatall (...) l'armari sota escala (...) Allí (...) van quedar-hi esglaiats un bon rato, sentint els trets a dreta i esquerra, a dalt i a baix anat caçant els pobres presos, fins que la calma va tornar a l'edifici i així es van *enterar* que els seus pobres sis companys eren tots morts i que buscaven un camió per portar-los al cementiri.

>> JAUME MINISTRAL

Em recordo del primer dia que vaig veure el Canarias. Sonaren les sirenes anunciant perill i tothom es tirà al carrer, es buidaren les cases i les fàbriques... (...) El vaixell de guerra era a poques milles de la costa, es distingien els canons i la petita escuma que feia la roda de proa tallant l'aigua. De cop, uns llums vermells, petits, petits, i al cap d'uns segons el tro de les canonades... La gent, corrent muntanya vall, no sabent què fer ni a on anar... Els refugis encara no estaven acabats.

Econòmic Cine - Palamós

Dissabte i diumenge, 12 i 13 de Desembre de 1936

presenta un formidable doble programa de gran altura i envergadura

Estrella de medianoche

El gran actor francès de la gran pantalla, RÀDIO, és presentat en un extraordinari programa de pel·lícula en dos parts: "L'ASSASSINAT DE MARY SWEET" i "ESTRELLA DE MEDIANOCHÉ". Aquesta pel·lícula és una obra maestra de la cinematografia francesa. La pel·lícula "ESTRELLA DE MEDIANOCHÉ" és una obra maestra de la cinematografia francesa.

PARLADA EN ESPANYOL

Una pel·lícula que veureu amb gusti o odirieu sense reserves

Novembre del 36

>> PLE DE L'AJUNTAMENT DE PALAMÓS

Essent imminent l'arribada d'aproximadament una cinquantena de nous refugiats de guerra, l'Ajuntament acorda fer una crida entre els veïns per a què aquells que voluntàriament vulguin acollir els infants o desitgin contribuir amb donatius de robes d'abric, flassades, mantes, matalassos, màrfegues, etc ho comuniquin a les oficines municipals que s'obriran a aquest efecte. També s'iniciaran les gestions oportunes per habilitar l'antic edifici de l'Ajuntament i col·legi de monges per a l'allotjament i pernoctament d'aquests refugiats.

Es disposa que l'Alcaldia s'adreci a totes les entitats patronals de la vila per tal que no els sigui descomptada cap quantitat del sou setmanal a aquells obrers que, en haver-se mobilitzat la nit del 10 de novembre a causa de l'alarma que es produí al municipi, no pogueren acudir al treball.

Se subvenciona amb 6 ptes setmanals els refugiats de guerra que treballen a la brigada municipal, els quals l'Ajuntament té allotjats i manté juntament amb llurs familiars.

L'industrial Pere Vergés ha cedit a la corporació per a finalitats d'assistència social l'import del cost de les espadnyes i altres objectes servits als naufrags del vaixell bombardejat pels facciosos [el *S.A.C. IIII*].

Desembre del 36

>> PLE DE L'AJUNTAMENT DE PALAMÓS

Els naufrags del vaixell bombardejat *S.A.C. IIII* han estat allotjats a l'Hotel Trias.

L'Ajuntament concedeix una subvenció de 500 ptes per a l'adquisició de llana per a la confecció de jerseis per als milicians que lluiten al front, de l'elaboració dels quals s'encarreguen les nenes de les escoles públiques.

El 25 de desembre és establert com a dia feiner, amb l'obligació, per tant, de treballar a totes les fàbriques i tallers.

L'Ajuntament acorda instal·lar a l'edifici Escoles un telèfon per anunciar als professors i nens els estats d'alarma que es puguin originar a la vila.

S'acorda adquirir 400 o 500 detonadors per a les obres de construcció de refugis de la vila.

Gener del 37

>> PLE DE L'AJUNTAMENT DE PALAMÓS

Des del dia 7 de gener funciona l'escola de pàrvuls instal·lada al passeig 14 d'abril.

De conformitat a una comunicació de la Comissaria Delegada d'Ordre Públic de Girona, l'Ajuntament ha procedit a la confiscació de l'edifici del carrer Pi i Margall ocupat des de fa més de 10 anys per la Guàrdia Civil, actualment Guàrdia Nacional.

La corporació municipal agraeix a Joan Palet Recolta, gerent de la Casa Industrias Corcheras Montaner S.A. les facilitats econòmiques donades a l'Ajuntament amb motiu de l'adquisició a França de determinats articles de primera necessitat destinats al consum de la vila.

Es canvia el nom del carrer Major pel d'avinguda de Bonaventura Durruti, en memòria d'aquest líder anarquista mort en circumstàncies estranyes el novembre de 1936 durant la defensa de Madrid.

Juventut Comunista Ibèrica
i Joventuts Llibertàries

DE PALAMÓS

Organitzen pel dimarts, dia 12 de Gener del 1937, a les 9 de la nit, en el Saló TEATRE CARME una interessant vetllada a Benefici de les víctimes del feixisme

1936

NOVEMBRE

A la tarda, cap a les 4, ha tornat a sonar el toc d'alarma de la sirena, i moltes famílies, dones i criatures, han marxat cap al Figuerar, Vall-llobrega, i altres llocs per por que el vaixell tornés per bombardejar Palamós, cosa que afortunadament no s'ha fet. El vapor bombardejat ha envestit directe a la sorra davant el passeig. Ha tingut un home mort. S'hi veuen disset o divuit forats dels projectils. Porta per nom *S.A.C. 4*. Els desperfectes no són d'importància, i es creu que fàcilment es podrà utilitzar.

A la nit tots els llums han restat apagats. Hi havia un pànic gran. A altes hores de la nit s'han oït uns trets, però no ha passat res. Es troben a mancar a Palamós sis persones de les que anaven a dormir a la Casa de la Vila; hom no sap on són.

30: Ha vingut un esquadró d' un centenar de soldats d'artilleria que han estat instal·lats a l'Hotel Rocafosca que fa de quarter. Han portat cinc o sis canons.

En aquest mes: Des dels primers dies del moviment que no es fa ball a Palamós. Els cines sí que funcionen des del mes d'agost, així com el futbol.

(Esquerra) *Grup d'alumnes al pati de l'escola de la vila fent jerseis per als soldats del front, 14 de gener de 1937. (Col. Alina Ramon Parés. SAMP).*

(Dreta) *Canó de les bateries antiaèries del Molí de Vent, 1938. (Col. imatges Ajuntament. SAMP).*

DESEMBRE

10: Es fan treballs al puig de St. Joan, (Molí de Vent) per a emplaçar-hi tres canons. També es fan treballs de trinxera passat St. Esteve.

17: El vapor *S.A.C. 4* que fou canonejat el dia 17 de novembre ha sortit aquest matí a les 8 en direcció a Barcelona, remolcat per un vaporet.

Des de fa dos o tres dies que en aquest port hi ha un vaixell de guerra, el *Sánchez Barcaiztegui*, o el *Gravina*. Hi ha estat quatre o cinc dies solament.

27: S'ha començat a treballar a l'església per a convertir-la en plaça mercat. Ja s'han tret els graons de l'altar major, i el fustam que encara hi havia.

1937

GENER

7: S'ha donat ordre d'obrir la classe de pàrvuls en el local establert al passeig 14 Abril. Les classes, però, no han començat fins alguns dies més tard.

En aquest mes: A primers de mes s'ha començat un REFUGI darrere l'edifici de les Escoles Públiques en la part destinada a desmunt, aprofitant el lloc en què la roca és *gresal*. Consta de tres o quatre galeries amb la seva sortida corresponent. També se n'ha començat a obrir un darrere el MAS GORGOLL, on el terreny és *gresal*. Molts particulars han començat a construir-se'n un de particular a l'eixida, o a l'hort, si el cas es prestava. Hi ha una verdadera febre per a construir refugis. Després se n'ha construït un a davant la fàbrica de Manufactures, i un altre prop de les cases d'en Vallès.

▲ (Esquerra) Grup d'homes de Palamós i Sant Joan en les obres de fortificació del Figueras, el 16 de gener de 1937. Entre ells, Jaume Serra Sabater i Antoni Naco Zanuy. (Col. família Serra Cadira. SAMP).

(Dreta) Al fons, construcció exterior del refugi de la plaça dels Arbres que es va mantenir durant uns anys i que encara existeix en el subsòl de la plaça, 1952. (Col. Montserrat Vidal Roig. SAMP).

FEBRER

18: S'ha publicat un BAN demanant la cooperació de tots els homes útils que vulguin acudir voluntàriament per obrir trinxeres i defenses a Palamós. El dissabte dia 20 a la tarda, i el diumenge dia 21 al matí n'hi han treballat més de sis-cents, generalment gent jove. Han obert una trinxera tot al llarg del passeig, en la part que no hi ha barana. S'hi ha acostat sorra de la platja, i parapetat amb sacs de terra les escales que donen a la platja i les corbes de la barana.

26: El pa, malgrat ésser de classe mitjana ja fa una setmana, és limitat avui a vint cèntims per persona per dia, tres uncies. Les patates escassegen, així com molts altres articles de menjar. Les patates són venudes generalment pel Comitè d'Abastaments, d'acord amb la cartilla familiar. Les del país són venudes per les pageses, amb molta limitació. Sols hi ha una classe de pa. No hi ha bescuits ni gairebé galetes, que arriben en petites dosis. Mongetes, fesols, i cigrons, tot és racionat, i molts dies no n'hi ha. Els llumins manquen de primers de febrer, i el tabac, sols n'hi ha de classe molt ordinària i encara poc.

28: A les 8 del matí ha estat remolcat per unes vaques el vapor francès *Marie Therese Le Borgne* amb avaria grossa, per haver topat amb una mina a unes sis a vuit milles al SE de la platja de Pals. Ha estat ancorat al moll, en el mateix lloc que ho fou el *Provence* i l'*Al Kantara*. Pels seus propis mitjans ha arribat a davant de Palamós segons una altra versió.

MARÇ

5: A tres quarts de dues de la tarda ha passat un avió que ha deixat caure dues o tres bombes al moll entre un vapor francès i un d'anglès. No han fet cap mal, més que el rompiment d'alguns vidres. Sembla que l'objectiu era un vaixell de dos pals amb carregament de gasolina que hi havia ancorat al moll [el *Marie Therese Le Borgne*].

6: A quarts de nou del matí han passat uns tres avions fent un raid entre Sant Feliu-Palamós-Tamariu, deixant caure dues bombes en mar a mitja badia, una al far, al qual ha causat seriosos desperfectes principalment a la caseta, una a la pedrera del moll, una al peu d'un edifici d'en Carós camí del cementiri, i dues o tres més camps amunt, en direcció a Palafrugell, alguna de les quals no ha explotat. La que ha caigut al peu de la casa d'en Carós ha causat trencadissa general de vidres en aquella barriada, principalment a l'edifici de les escoles. No hi ha hagut, afortunadament cap desgràcia personal.

8: Entre un i dos quarts de nou del matí han passat tres avions i han deixat caure algunes bombes entre les escoles i el camí vell de la Fosca; i tres o quatre al moll, sens conseqüències més que la general indignació i l'espant corresponent. A la platja, però, s'hi ha fet després important recollida de peix. Algunes de les bombes que han caigut camí de la Fosca no han explotat, i a la tarda les han fetes explotar. Amb motiu d'aquest persistent bombardeig són moltes les persones que han marxat als pobles veïns.

9: Considerant que el vapor francès *Marie Therese Le Borgne* pogués ésser el motiu del persistent bombardeig d'aquests dies hi ha hagut l'acord de negar-lo, i aquesta nit passada li han obert una via d'aigua a fi que se submergís. Aquest matí ha quedat gairebé tot negat.

ABRIL

6: Avui s'han reprès les classes a les escoles de nois i de noies, suspeses amb motiu dels bombardeigs de primers del mes passat. Però no són en el local *ad hoc*, sinó que s'utilitza l'edifici on hi havia les escoles de les monges, (quatre graus) la sala del Casino (ara POUM), la del Casino El Port, la del Royal Sport Bar, i la del Centre R. Federal, perquè al local de les escoles hi ha prop de dues terceres parts dels vidres romputs, a causa d'haver esclatat en aquelles immediacions, de cent a dos-cents metres, tres o quatre bombes.

Per altra part, com que tampoc es fa ball des del començament de la guerra, a les sales esmentades no s'hi feia res. També n'hi ha a casa Batalla.

▲ (Esquerra) *Mines submarines recollides davant les costes de Palamós per l'embarcació Pedro. Aquesta embarcació va ser abordada pel Canarias el 1937. (Col. Joan Figueras Romaní. Museu de la Pesca).*

(Dreta) *Detall del casc del vapor Marie Therese Le Borgne. (Fons Collell. Museu de la Pesca).*

M A I G

En aquest mes: A causa tal vegada dels aldarulls i disturbis ocorreguts a Barcelona i altres llocs de Catalunya a primers d'aquest mes han estat substituïdes les milícies que hi havia a Palamós per altres vingudes de fora.

▲ (Esquerra) *El vapor Ampurdán, confiscat per l'Ajuntament durant la guerra per al transport de proveïments per a la vila des de Marsella, atracat al port de Palamós l'any 1943.*
(Fons Collell. Museu de la Pesca).

(Dreta) *Il·lustració exemplificant el sistema per preservar els vidres davant dels bombardejos, segons una guia de defensa passiva editada pel Comissariat de Propaganda de la Generalitat l'any 1937.*
(Col. Helenio Escofet Mateu. SAMP).

J U N Y

Fig. 10. Procediment de vidres. 1. Fer servir amb les mans. 2. Fer servir amb les mans i unes petites pedres.

Fig. 11. Procediment de portes i finestres.

3: A quarts d'una de la tarda ha estat torpedejat el petrolier *CAMPERO* entre Palamós i St. Feliu, (davant la Platja d'Aro). El vaixell seriosament avariament s'ha refugiat al port de Palamós. Les bateries de St. Feliu i de St. Joan han engegat alguns trets contra el suposat submarí. Els avions també han llençat algunes bombes.

5: Han arribat dos camions i un remolc portant material i personal francès per posar en surada el vaixell *MARIE THERESE LE BORGNE* avariament per una mina vers el cap de Begur, el 28 de febrer.

6: Ha arribat un contingent de soldats, de quatre a cinc-cents, els quals han estat allotjats en el magatzem que hi ha al costat del que fou Cine Ideal, davant Correus, habilitat provisionalment com a quarter. També és habilitat per aital fi el magatzem de Carós on abans hi hagué les serres (aquest no ha tingut efecte). Se n'allotjaren alguns dies en un local que hi ha entre can Roldós i la Bàscula.

7: A 2/4 de 3 de la tarda un vaixell de guerra ha fet foc contra el petrolier *Campero* refugiat en el nostre port, causant-li avaria en el pont. De cinc a sis projectils, o cascs de metralla, han arribat a les últimes cases de la platja darrere l'exfàbrica de mosaics, sens causar desperfectes d'importància. Al pati de la fàbrica Manufactures també n'hi han caigut dos o tres. Els trets han estat nombrosos. Després s'ha allargat vers ponent, i s'han sentit alguns trets de la part de St. Feliu durant la tarda. A 3/4 de 6 s'han tornat a sentir més trets cap a ponent.

Febrer del 37

>> JAUME MINISTRAL

Al Molí, al passeig del Mar, al Far, s'obrien trinxeres. Es va suprimir la festa del diumenge. Dissabte a la tarda i diumenge tots els homes capaços es reunien al passeig i obrien trinxeres. No hi havia pales ni cavics per a tots.

- Aquesta gent no sap el que es pesca -em va dir un dia en Boada, que havia estat sargent al Marroc-. Obren trinxeres a cordill tirat, rectes... Les trinxeres s'han de fer en zig-zag... ¿No comprens que un avió donant una passada es carregaria tots els que fossin dintre?

Març del 37

>> JAUME MINISTRAL

Un dia el director [de l'escola] em cridà a part.

- Dissabte hauria d'anar a Girona, jo no puc. Comprí paper engomat per a posar tires als vidres de les finestres. (...)

Vaig tornar dilluns al matí. (...) a l'escola no quedava un vidre sencer i jo amb aquelles dotzenes de paquetassos de rotlles de paper engomat... Quan bufava la tramuntana ens pelàvem de fred.

>> PLE DE L'AJUNTAMENT DE PALAMÓS

El ciutadà Delfí Rovira, que resideix a Austràlia, ha enviat un donatiu de 3 lliures esterlines a favor de les Milícies Antifeixistes.

L'Ajuntament opta per dipositar al Museu local de la Costa Brava tots els quadres retauls i altres objectes de valor artístic o històric procedents de l'exesglésia de la vila.

Es fa entrega a la Conselleria de Defensa de la Generalitat, per tal d'atendre a les necessitats de la guerra, dels 524 grams d'or de diversos objectes i de les monedes d'or espanyoles i estrangeres que procedeixen de donatius fets a favor de la causa antifeixista i de confiscacions practicades en elements suspectes, i que es trobaven en mans de l'Ajuntament per traspàs del dissolt Comitè local de Milícies Antifeixistes.

L'Ajuntament disposa, atesa la proximitat i la convivència cordial entre ambdues localitats, donar un tracte de preferència en matèria de proveïments al municipi de Vila-romà, tot esperant que el bestiar, aviram, productes agrícoles, etc que no es consumeixin en aquella localitat siguin destinades pel seu Ajuntament amb preferència a les necessitats de Palamós.

Març del 37

>> PLE DE L'AJUNTAMENT DE PALAMÓS

Havent col·locat els facciosos mines submarines per tot el litoral que han ocasionat greus estralls a diverses embarcacions i davant del perill imminent que suposa aquest fet per a la vida dels pescadors, alhora que impedeix que els treballs del mar es realitzin normalment, l'Ajuntament disposa, entre altres mesures, que únicament surtin a pescar les embarcacions més indispensables per atendre el consum de peix diari a la vila.

Amb motiu d'haver estat bombardejada la vila per l'aviació facciosa durant tres dies, sembla que amb la intenció d'enfonsar el vapor francès *Marie Therese Le Borgne*, el qual transporta 61 tones de gasolina, s'ha creat un estat d'excitació entre els veïns que ha donat lloc a espontànies manifestacions demanant que sigui enfonsat, ja que en cas de repetir-se els atacs i ser encertat el vapor per algun projectil podrien produir-se estralls d'enorme consideració. És per aquest motiu que s'ha procedit a negar artificialment l'embarcació. La inundació d'alguns compartiments del vapor després de la seva topada amb la mina submarina ha impedit que es poguessin aprofitar unes 100 saques de farina que transportava.

Abril del 37

>> PLE DE L'AJUNTAMENT DE PALAMÓS

Es permet l'ús d'aparells de ràdio als particulars amb la condició que el botó graduador o de direcció de la ràdio es precintará d'una manera fixa i permanent que només permeti sintonitzar amb l'emissora lleial triada pel propietari de l'aparell.

Abril del 37

>> JAUME MINISTRAL

Més tard, quan l'aviació s'acostumà a visitar Palamós i els refugis eren fets, en pocs segons fèiem sortir els nens, que corrien cap als cataus que s'havien obert a la muntanyeta arran del pati. Els dies que no estava núvol, treballàvem al sol, a recés de les parets...
(...) Fer classe a la quarta (...) resultava igual que treballar al mig de la platja. Per això l'Ajuntament acordà dispersar-nos per la vila i jo vaig traslladar la meva classe al Casino dels senyors, perquè ja no hi havia senyors ni Casino.

>> REFLEXIONS D'ADOLF ESCOFET

El Ayuntamiento se incautó del vapor *Ampurdan* propietario de la casa consignataria Ribera que hacia el transporte de mercancías desde Barcelona-Palamós y Rosas y viceversa todas las semanas y lo dedicamos para el abastecimiento de Palamós a Marsella. El señor Coya nos proporcionava las divisas en francos que disponían con l comercio de tapones de *Champaña* con Francia y nosotros se los compramos con el dinero español que apenas se cotizaba en el extranjero y el señor Gaspar, cómo agente comercial muy entendido en esos negocios, que se hallaba en Francia, nos compraba las mercancías más necesitadas y más corrientes para nosotros encargándose de todas las formalidades en lo concerniente en el despacho, flete y pago y gastos en general, mercaderías principalmente como harinas, azúcar, arroz, etc; todo ello duró hasta que la Generalidad se incautó de dicho vapor para sus necesidades.

Maig del 37

>> EL RESSÓ DE L'ESCOLA

Després de més d'un mes d'interrupció va tornar a sortir el nostre periòdic. Ja el teniem imprés i a punt de vendre quan els bombardeigs del 5, 6 i 8 de març ens ho varen impedir. I ara torna a sortir quan sembla que l'escola s'ha escampat per tots els indrets de la vila. (...) Amb els vidres de les nostres classes esmicolats sembla que l'Escola ja no és la mateixa. Estem separats, però espiritualment continuem units com abans. Tant si treballem a les aules de la Casa del Poble com si la nostra feina està a les sales d'altres entitats tots continuem essent els alumnes de les Escoles Nacionals.

-(Maig 37)-

>> PLE DE L'AJUNTAMENT DE PALAMÓS

Nombrosos veïns de la vila sol·liciten la construcció d'un refugi al pati de l'exconvent situat al Pedró, alhora que la corporació municipal es proposa formular un pla general de construcció de refugis en els llocs més adequats del municipi.

L'Ajuntament expressa el seu malestar pel fet que el consistori de Vila-romà admeti les excuses dels agricultors del seu municipi de no poder deixar el conreu de les terres i, per tant, els exceptuï d'acudir al treball de trinxeres.

Juny del 37

>> GERONA C.N.T.

Debido a los bombardeos ocurridos estos días pasados, que parecían denotar una morbosa preferencia de los buques facciosos por este pueblo, se ha apoderado de muchos de los habitantes, especialmente mujeres, un nerviosismo que da lugar muchas veces a infundadas alarmas. Además, la escasez de refugios seguros colabora a una sensación de intranquilidad.

-(14 de juny del 37)-

18 de juny del 37

>> GERONA C.N.T.

Esta mañana han salido de la localidad, donde se encontraban concentrados, los batallones de Milicias de Costa que hasta hoy se habían encargado de la defensa de nuestro litoral.

-(18 de juny del 37)-

TEATRO CARMEN
PALAMOS

Compañía Socializada de Obras Sociales C.N.T.
RESPONSABLE
Manuel Salvat
PRIMERAS ACTRICES
Anita Tormo-Maria Callejos

Martes día 1º de Junio 1937.
Noche a las 10 menos cuarto

Tournée de la grandiosa obra
ESPAÑA EN PIE

8: A quarts de 5 del matí un tret sol ha donat el senyal d'alarma. Al cap de poc el mateix vaixell d'ahir, procedent de ponent, ha començat un viu tiroteig contra el petrolier *Campero*, però avui, com que el vaixell anava vers llevant, alguns trets han arribat a unes cases de St. Antoni i de St. Daniel, sens causar desperfectes seriosos. Algun projectil ha topat amb el dic de contenció del port, així com amb el *Campero*. Tant el tiroteig d'ahir com el d'avui ha estat fet amb mires a no perjudicar les cases de Palamós. El vaixell agressor sempre es col·loca, mar endins, molt a llevant del far.

17: De bon matí ha estat retirat el contingent de soldats que vingueren fa uns dies, els quals eren allotjats en el magatzem de la carretera davant l'oficina de Correus. Els milicians que hi havia a la casa Ribera de la qual havien fet son quarter, també són fora. També s'ha tret algun canó de la bateria del puig de St. Joan i els artillers aquarterats a Roca Fosca. Ara diu que vindran uns cent carrabiners per a la vigilància i guarda de la costa.

22: Aquest vespre han arribat entre el tren i els autos, uns dos-cents cinquanta evacuats d'Euskadi, els quals s'hostatjaran entre la Fosca i Castell, en els xalets disponibles.

24: Aquesta tarda, a quarts de dues, ha sortit el vaixell petrolier *CAMPERO* que ha estat unes setmanes arredossat en el nostre port. Ha sortit en direcció a Marsella acompanyat de dos vaporets.

Aquesta nit a 3/4 de deu s'han sentit uns quants trets de canó (sobre deu) els primers molt a prop (amb coets lluminosos) i els altres força llunyans. No han causat cap dany a Palamós.

▲ (Dreta) *Efectes dels bombardejos sobre l'escullera del moll nou, 1937.*
(Col. imatges Ajuntament. SAMP).

JULIOL

3: Entre un i dos quarts de nou del vespre un vaixell de guerra ha tirat uns quants trets de canó (de vint a trenta) entre la badia i el moll de Palamós. Afortunadament sembla que no volia fer mal a la població, car no hi ha hagut cap desgràcia personal, ni cap dany.

12: Aquesta tarda a les 7 hom ha acompanyat al cementiri les despulles d'un jove aviador de Palamós, anomenat ENRIC FERRER el qual morí en la línia de foc de Madrid. L'enterrament ha estat una imposant manifestació de dol. Es calcula que hi anaven unes tres mil persones, amb moltes corones i rams de flors. La comitiva ha seguit l'itinerari següent: Sortida de l'Ajuntament per la part del passeig- avinguda Francesc Macià, (carretera)- carrer Fermí Galan- passeig Castelar- carrer St. Joan- i avinguda Doctor Robert (passeig del cementiri) inaugurant el nou trajecte.

21: A tres quarts de dues de la tarda des del far, amb dos coets, han donat el senyal als pescadors que hi havia perill. Les barques pescadores han tornat de seguida cap a terra; però n'han mancades tres. És creença general que un vaixell de guerra que hi havia mar endins les ha apresades, embarcant la tripulació dels pescadors, i tirant-les a fons després.

30: Entre dos i tres quarts de sis de la tarda ha passat un avió que ha deixat caure dues o tres bombes. Afortunadament han caigut a mar, davant el cementiri vell, i no han causat cap dany. En el mateix lloc on han caigut les bombes, poc

temps després, s'hi ha recollit un mero que ha valgut quaranta-dos duros i molt altre peix bo. Durant tot el dia ja s'havien sentit detonacions, en diferents hores, del costat de mar.

31: A quarts de vuit del matí ha passat un avió que anava cap a llevant, que ha disparat set o vuit trets de metralladora. Segons sembla anaven dirigits vers el vaixell francès *Marie Therese Le Borgne* on s'està treballant per acabar de posar-lo en surada. No han causat cap dany més que l'espant corresponent.

▲ *El vapor Marie Therese Le Borgne parcialment enfonsat al port de Palamós, el 1937, després d'haver topat amb una mina prop del cap de Begur. (Fons Collell. Museu de la Pesca).*

1937

A G O S T

AJUNTAMENT DE PALAMÓS

A l'objecte de que arribi a coneixement del veïnat els estats d'alarma o perill de la Vila de possibles bombardeigs de l'enemic, es tindran presents les instruccions següents:

L'estat d'alarma o perill s'anunciarà amb **TRES TOCS** seguits de sirena, d'igual manera com es ve efectuant ara.

Quan hagi fugit el perill o alarma s'anunciarà amb **UN SOL TOC** de sirena.

Palamós 17 d'octubre del 1937.

L'Alcalde,

LL. SISTANÉ

O C T U B R E

2: Aquesta matinada ha sortit el vaixell francès *Marie Therese Le Borgne* que havia estat posat en surada abans d'ahir cap al tard.

22: Seguint certes indicacions la policia de la Generalitat de Catalunya ha enviat uns quants individus del cos a fer un registre en el terme de Calonge, i a la platja de can Cristu (Treumal) ha descobert que hi havien estat soterrats els palamosins i calongins que mataren en la nit del 17 de novembre passat. Els palamosins eren: Andreu Ribera- Francesc Gubert- Anselm Gubert- Lluís Figa- Oscar Capdevila- i el Magret. Sembla que s'han practicat algunes detencions dels culpables de Calonge. Dels de Palamós no hi ha hagut, sembla, cap indicació concreta.

24: S'han rebut noves dels pescadors tripulants de les tres barques que desaparegueren d'aquesta costa la tarda del 21 de juliol passat. Són a MALLORCA.

12: Ha estat col·locada sobre la punta de l'antiga Ciutadela (sobre la pedrera) una bateria de canons antiaeris, amb un reflector per escodriñar l'espai a la nit. També han vingut uns quants individus de l'exèrcit per ajudar a descarregar un vaixell que porta municions. S'hostatgen en el magatzem del costat del Cine Ideal, davant la casa de Correus.

14: Entre 6 i 7 del vespre un avió ha deixat caure de deu a dotze bombes, i una gran ruixada de metralladora- i de 8 1/2 a 9, tres o quatre bombes més de gran potència. L'objectiu era un vaixell (*Cabo Menor*) que fa uns dies descarrega municions de guerra segons es diu. Les bombes han caigut al moll prop i sobre el vaixell, sens fer víctimes. El cobert del moll ha quedat gairebé descobert, i un camió ha estat incendiat. Gran trencament de vidres, amb algun rebot de metralla en algunes cases. A Calonge hi han caigut tres o quatre projectils que han causat la mort d'un home, han ferit una noia, i han causat gran pànic en aquella vila. Sembla que aquests projectils provenien dels canons antiaeris de la pedrera, que foren col·locats darrerament.

▲ (Dreta) *El Tinglado bombardejat, 1938.* (Col. imatges Ajuntament. SAMP).

NOVEMBRE

2: A les 5 de la tarda ha passat un avió al qual la bateria de St. Joan ha tirat quatre o cinc trets, i l'avió llavors ha girat de ruta i ha donat tres o quatre voltes sobre la vila, i ha deixat caure de deu a dotze bombes, i ha engegat també alguns trets de metralladora. Al moll hi ha el vaixell *Ciutat de Reus* que ja fa alguns dies que hi és. Les bombes, però, sembla que no anaven per ell, car n'han caigudes cinc a la platja entre la pl. González Hontoria i el mar, una al mig de dita plaça, l'altra al mig la carretera, una altra a l'Hotel Trias que ha quedat destruït, i una a la casa Vincke, antiga casa de Pau Matas destruint-la també i una al pati de la casa Arana, prop de Correus. N'han caigudes dues més, una a la voravia del magatzem que fou de Cruz, allí al davant, i l'altra també a la voravia del magatzem propietat de Cateura, al costat de l'estació. Aquests dos magatzems són destruïts en part.

4: Aquest matí entre 10 i 11, han passat dos avions un dels quals ha tingut avaria i ha caigut al mar, a les envistes de Palamós. El tripulant s'ha salvat baixant amb el paracaigudes.

5: A quarts de sis de la tarda ha passat un avió que ha deixat caure una bomba entre moll i moll. No ha causat cap dany.

10: A les 8 del vespre ha passat un avió que ha deixat caure de sis a vuit bombes, les quals han caigut tot al llarg de la paret d' Els Miradors des de davant la casa Ribera fins a la plaça de González Hontoria, entre la carretera i el mar. També

n'ha deixada caure una prop del Figuerar entre el pont sobre la riera de Bell-lloc i aquell pi que hi ha. No han causat més que una gran trencadissa de vidres, i el pànic corresponent.

En aquest mes: Eladi Cateura entrega una pota de merlot que porta un anell d'alumini que diu;

VOGELWARTE
ROSSITTEN
GERMANIA
F. 278650 -

Aquest merlot fou mort a Calonge. *Vogel warte* vol dir ocell vigilant. Rossitten és una població al nord de l'Alemanya, en un llarg canal entre Koeninsberg i Memel, a la frontera de Rússia.

▲ (Esquerra) *L'hotel Trias devastat pels bombardejos, 1937.*
(Col. imatges Ajuntament. SAMP).

(Centre) *Restes de l'habitatge d'Enric Vincke, a l'avinguda Onze de Setembre, bombardejat el 2 de novembre de 1937.*
(Col. imatges Ajuntament. SAMP).

27 de juny del 37

>> GERONA C.N.T.

El pasado domingo tuvo lugar en esta localidad un pleno comarcal de militantes anarquistas, para la formación de grupos específicos en las localidades que carezcan de ellos. A tal efecto, el lunes se celebró una reunión de militantes de la localidad, quedando constituido el grupo local, quien tendrá su local, en las Juventudes Libertarias.

-(2 de juliol del 37)-

30 de juny del 37

>> GERONA C.N.T.

El miércoles por la noche se celebró en el salón Carmen una velada de homenaje a Port-Bou y Culera. Organizada por el Ayuntamiento de Palamós y patrocinada por el Comisariado de Propaganda de la Generalidad de Cataluña. Se proyectaron tres documentales películas de la guerra contra el fascismo y la orquesta La Principal de la Bisbal dio una audición de sardanas y piezas de concierto. El público asistió en número escaso.

-(2 de juliol del 37)-

Juliol del 37

>> PLE DE L'AJUNTAMENT DE PALAMÓS

Disputes ideològiques entre els representants del PSUC i del POUM a l'Ajuntament arran dels enfrontaments armats que han tingut lloc a Barcelona durant l'anterior mes de maig entre ambdós partits. El grup municipal del PSUC demana que els representants del POUM presentin la dimissió immediata dels seus càrrecs de regidors, mentre que un dels regidors del POUM recorda que els que han subscrit la petició no han anat a combatre al front, i en canvi ell hi té un germà afiliat al POUM.

Protesta d'alguns regidors perquè en una sessió de cinema d'un local de la vila es va projectar una pel·lícula tendenciosa a favor de la política d'Alemanya i en contra de la ideologia de Rússia.

El ciutadà espanyol resident a Austràlia Delfí Rovira, fa arribar a Palamós un xec de 3 lliures perquè sigui entregat a les autoritats municipals que vetllen per les dones i nens víctimes de l'exèrcit invasor. L'Ajuntament acorda l'adquisició a Barcelona d'una sirena d'un radi d'acció de 8 Km.

>> PLE DE L'AJUNTAMENT DE PALAMÓS

Els representants municipals del PSUC presenten la seva dimissió davant la negativa de la resta de forces polítiques municipals d'apartar immediatament del govern local els representants del POUM. La sessió finalitza amb la retirada del Ple de dos membres del PSUC, un dels quals fa algunes manifestacions de consideració personal vers tots els integrants del consistori.

>> L'AUTONOMISTA

A Madrid, en un combat aeri, va morir heroicament el jove i gloriós tinent aviador Enric Ferrer Carbó, fill de Palamós. Amb ell són tres els aviadors de la industriosa vila del Baix Empordà que han donat generosament la vida per la pàtria liberal i republicana: Iglésies, Vidal i Ferrer (...) La penúltima vegada que el vaixell pirata "Canàries" canonejà el port de Palamós, el tinent Ferrer hi acudí amb el seu aparell pocs minuts després que el pirata havia fet la seva criminal feina. Ferrer, en volar per damunt de Palamós, hi deixà caure un guant dintre el qual hi havia unes ratlles adreçades als seus pares i a la població. (...) deien:

- "Saludo al meu bon poble de Palamós. Visca la República! He fet tard. Animeu-vos, un altre dia no en faré i enfonsarem el "Canàries"

-(13 de juliol del 37)-

CREU ROJA ESPANYOL

DELEGACIÓ DE PALAMÓS

PROGRAMA DEL FESTIVAL

que com a presentació de la mateixa, ha organitzat per
Dimecres 11 d'Agost del 1937, a les 9 de la vetlla en

TEATRE CARME

PALAMOSINS: La CREU ROJA ESPANYOLA compta des d'ara

Agost del 37

>> PLE DE L'AJUNTAMENT DE PALAMÓS

Es posa en circulació una nova emissió de 10.000 bitllets municipals de la sèrie C d'1 pta, i 5.000 bitllets municipals de la sèrie B de 50 cèntims.

S'acorda que les 2.000 ptes concedides per la Comissaria de la Generalitat a Girona a l'Ajuntament per tal d'afavorir a les famílies dels pescadors que se suposen apressats pel vaixell faccions *Canarias* siguin entregades al Sindicat de pescadors a l'objecte d'incrementar el fons que per a tal finalitat han constituït.

Un dels membres de la corporació municipal prega a l'alcaldia que s'interessi per la immediata incorporació a files de dos o tres nois de les lleves cridades al front que es troben emboscats.

Setembre del 37

>> PLE DE L'AJUNTAMENT DE PALAMÓS

S'agraeix als germans Hug i Arcadi Sureda, residents a Austràlia, el donatiu de tres lliures esterlines realitzat per cadascun d'ells a favor de la municipalitat per contribuir a les despeses comunals i extraordinàries originades per la guerra.

21 d'octubre del 37

>> PLE DE L'AJUNTAMENT DE PALAMÓS

En compliment d'un decret de la Generalitat, es procedeix a la recomposició del govern municipal, que queda constituït per sis regidors d'ERC, sis regidors de la CNT, sis regidors en representació del PSUC, i dos regidors d'Acció Catalana Republicana. Llucià Sistané és reelegit alcalde.

Octubre del 37

>> INDUSTRIAS CORCHERAS MONTANER S.A.

Los aumentos en los salarios a partir del mes de octubre 1937, han sido considerables: los de los hombres de 101,60% y los de las mujeres de 165,47%, estableciéndose de este modo el salario único de 125.- ptas. para los hombres, de 111,50 ptas. para las mujeres por 40 horas de trabajo semanales.

>> PLE DE L'AJUNTAMENT DE PALAMÓS

S'autoritza les empreses d'espectacles de cinema perquè a partir d'ara puguin restablir el nombre de sessions i horaris de projeccions d'abans de la guerra.

L'alcalde informa al Ministeri de Defensa Nacional de la insuficiència de protecció de les defenses antiaèries de la vila, tot pregant-li siguin instal·lades altres defenses de major eficàcia.

Els artillers de la bateria ubicada a Palamós sol·liciten llibres per a la seva biblioteca.

Novembre del 37

>> L'AUTONOMISTA

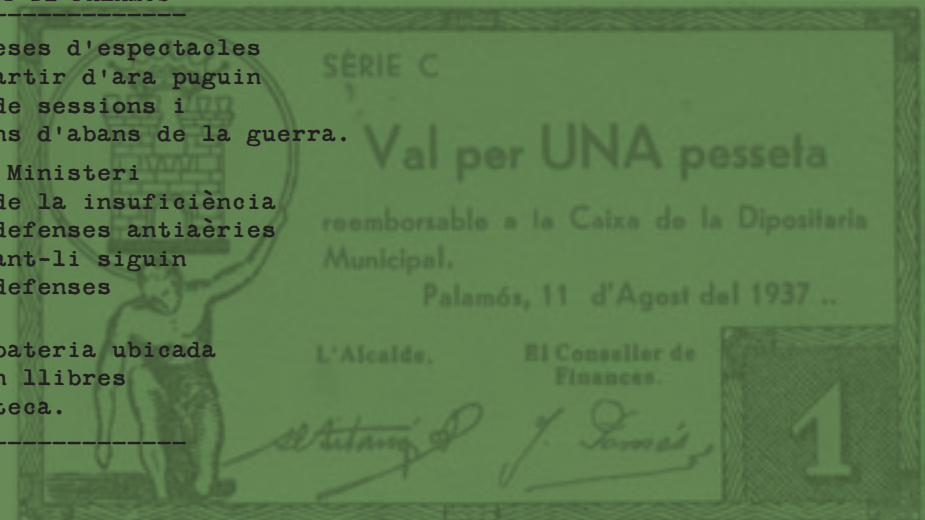
A Palamós, forces de Carrabiners i de la Policia, impediren que en una barca de pesca d'aquella matrícula, poguessin escapar uns individus els quals es fingien pescadors i que hom suposa en combinació amb algun vaixell al qual haguessin fet transbord a alta mar. Els esmentats fugitius han estat detinguts.

-(23 de novembre del 37)-

30 de desembre del 37

>> PLE DE L'AJUNTAMENT DE PALAMÓS

Es determina prendre mesures enèrgiques contra determinats establiments públics de la vila on es faci campanya derrotista contra l'exèrcit Popular de la República.

1937

D E S E M B R E

20: A quarts d'una d'aquest matí ha passat un avió que ha deixat caure sis bombes. Dues darrera la fàbrica El Convent, a les penyes, vora l'aigua; i les altres quatre als voltants de l'escorxador, en els patis d'aquelles cases. Hi ha hagut quant menys una dona ferida que estava a casa seva. També ha caigut una altra bomba vora el nou camí del cementiri i una altra darrere el cementiri que no ha fet explosió.

28: Entre les 7 i un quart de vuit del vespre un vaixell ha engegat tres o quatre trets de canó, tal vegada per donar avís de parar-se a l'altre vaixell. Els projectils d'aquests trets han fet explosió, un entre la torre xalet de can Roure i el Mas Sorrer; l'altre prop del mas Coia, del pla de Calonge, i l'altre sembla que ha anat a parar al pic de la Creu, o sia, a la muntanya de la Creu del Castellar. També n'ha caigut un altre prop de can Escapa a St. Daniel, i un a vora can Massoni de Treumal.

1938

G E N E R

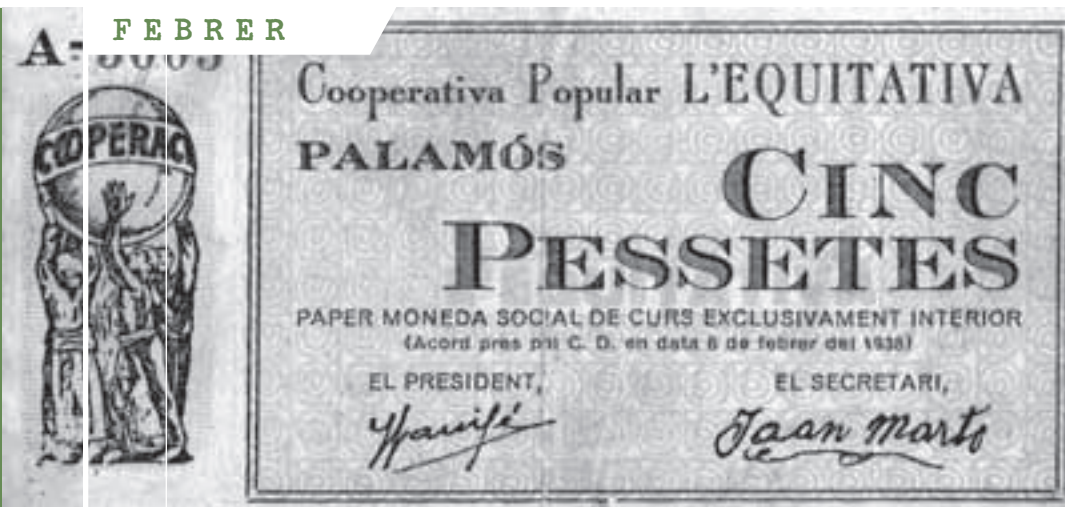
En aquest mes: S'han començat a obrir valls tot al llarg del passeig Castellar per a construir-hi un bon refugi. Les obres s'han portat amb regular rapidesa; però no ha estat terminat per manca de material de construcció segons es diu. Aquest refugi ha estat subvencionat per la Generalitat, segons una versió.

A finals del mes: Ha passat un avió del govern, que ha tingut avaria, i ha caigut prop del passeig. Ha quedat força destruït. L'aviador ha rebut ferides de poca importància, que han estat curades en el dispensari de la Creu Roja a Palamós.

▲ (Esquerra) *Anvers del paper moneda posat en circulació per l'Ajuntament durant la guerra. (Col·leccions SAMP).*

FEBRER

20: Per ordre governativa, o de policia, ha estat clausurat per a la venda el cafè d'en BADÓ, o sia, del Teatre.

Ha estat detingut el conserge anomenat Cervera, i un jove conegut per "Xerapi", per enraonar indègudament segons es diu. Sembla que han estat portats a la presó de Girona.

23: Entre 7 i dos quarts de vuit del matí un vaixell de guerra que passava davant de Palamós ha engegat unes quantes canonades en direcció a St. Antoni. S'ha vist el sot de quatre bombes que han explotat als camps del pla, entre can Coia i el començament de la pujada al Collet, totes prop de la carretera vella, de la part de sota. El vaixell ha continuat la seva ruta vers St. Feliu de Guíxols on ha disparat una nombrosa seguida de trets de canó, i ha prosseguit el viatge al llarg de la costa, vers ponent. Després s'han sentit més fondes les detonacions.

De vaixells de guerra n'hi havia dos, el *Canarias* i el *Baleares*, segons sembla. Començaren a tirar de l'indret de l'illa vers Palamós. Els dos primers projectils varen caure a la platja de St. Antoni, davant el xalet d'en Dalmau Carles. Hi ha una versió que també en varen caure al moll de Palamós, vora les cases de la Catifa. Una al magatzem de carbó de Pannon. El cert és que no hi varen haver desgràcies.

27: Entre 2 i 3 quarts de 7 del vespre van passar un o dos avions que després de deixar caure un coet lluminós per aclarir l'objectiu van tirar algunes bombes de gran potència al moll. Una va caure prop de l'escullera antiga, davant la casa de M. Sala,

però en el mar, al peu de les roques, que féu un gran fossat. L'altra va caure davant la casa Ribera, a la rampa que baixa a la platja i una altra o altres, sobre un vaporet que hi havia ancorat des del dia anterior, davant el cobert. Aquest vaporet s'ha enfonsat fins a tocar sòl, així com tres barques pescadores. Les cases del barri de la Planassa han estat molt sorollades, amb gran trencadissa. Al dia següent, el dilluns, alguns veïns han desemparat i tret tots els mobles per anar a altre lloc a viure. La Planassa i la Catifa gairebé han quedat desemparades dels seus habitants. El vaporet enfonsat, que anava carregat de sal, és el *MORISCA*.

▲ (Esquerra) *Bitllet emès per la cooperativa de consum L'Equitativa.*
(Col. Ramon Fornós. SAMP).

(Dreta) *Els atacs aeris afectaren, també, l'estat de la casa Ribera, 1938.*
(Col. Medir Perxés. SAMP).

M A R Ç

13: Fa tres o quatre dies que el vapor *VICENTE LA ROCA* venint de València costejant en direcció a *Marseille* sofrí avaria en un escull i s'arredossà a la Platja d'Aro on estigué dos o tres dies reparant provisionalment l'avaría. Comboiat per un remolcador vingué a Palamós i ancorà al moll de refugi, però a causa de l'avaría que portava es tombà de costat i quedà submergit. La tripulació ha desemparat el vaixell i marxarà demà dilluns cap a Barcelona.

18: Ahir vespre per ordre governativa foren requisats tots els òmnibus de la vella companyia Ribot Font i Artigas. Amb la requisita que sofrí dies passats, resta ara sens cap cotxe per al servei de viatgers. Qui tingui necessitat d'anar d'una població a l'altra ara ha de fer-ho individualment, a peu o en bicicleta. L'antic tramvia sols fa dues sortides d'anada i dues de tornada. El servei annex d'autos que havia posat, fa temps que li fou requisat també.

31: Han arribat uns cinquanta refugiats, principalment criatures i dones, procedents del front d'Aragó. Un contingent semblant ha estat destinat a les poblacions veïnes. Hi ha qui diu que no vénen del front d'Aragó, sinó que ja eren fa temps a Barcelona o altres poblacions catalanes. Han estat allotjats a l'Hotel Roca Fosca de la platja d'aquest nom. A *Colonge* n'hi han arribat uns vuitanta. A St. Joan són repartits per les cases.

A B R I L

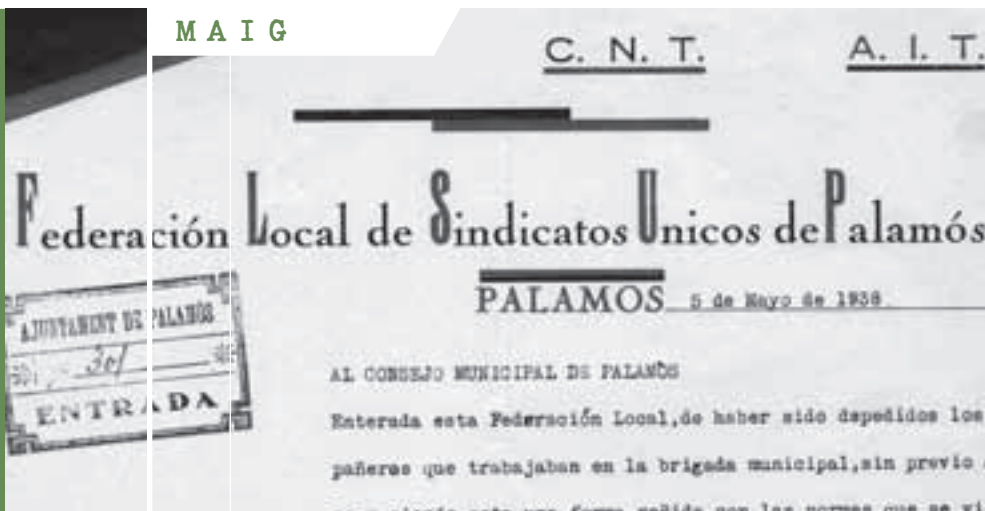

6: Aquesta nit passada, entre onze i dotze, ha deixat d'haver-hi corrent elèctric, i per aquest motiu no s'han pogut escoltar les noves radiogràfiques. Durant el dia d'avui tampoc n'hi ha hagut, i les fàbriques que treballen amb aquesta força han hagut de vagar forçosament. Després han treballat de nit. A la matinada hi ha hagut corrent des de les dues a quarts de sis. Segurament que és motivat perquè l'ofensiva s'ha apoderat de la central de la Conca de Tremp. La força que hi ha de matinada deu provenir de petites centrals properes. Aquesta manca de corrent encara perdura el 2 de juny. I el 16 d'agost també.

24: Aquest matí a dos quarts de dotze, han passat uns avions, molt alts, que després de donar una volta o dues, a la tornada, han deixat caure de vuit a deu bombes entre l'extrem nord del carrer de la Rutlla de St. Joan i el mas Crispí, i entre aquest mas i el mas Massoni. A conseqüència de les explosions hi ha hagut dues persones mortes; una noia de can Crispí, de 21 anys, i un nen de 10, d'uns parents de la casa; així com dos o tres ferits. Hi ha la versió que no havent pogut tirar-les a l'objectiu determinat, que deuria ésser Celrà, per haver estat rebutjats, les deixaren caure sens objectiu per descarregar-se.

▲ (Dreta) *Alguns edificis de Sant Joan tampoc escaparen de l'impacte de les bombes, 1938.*
(Col. imatges Ajuntament. SAMP).

M A I G

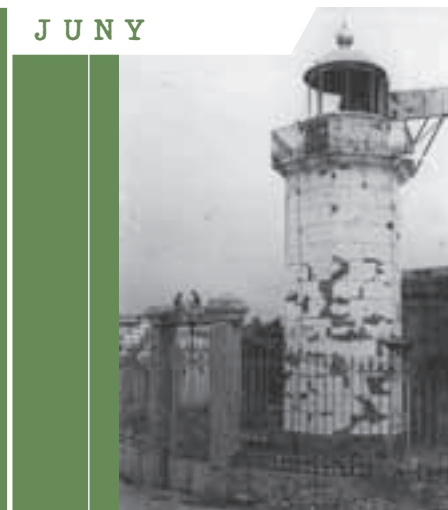
9: La vella companyia d'autos Ribot, Font i Artigas, ara TRANSPORTS COL-LECTIVITZATS ha establert de nou un servei d'òmnibus que va des de St. Feliu a Figueres. Circula solament un auto d'anada i un de tornada. Surt de Palamós cap a Figueres a dos quarts de nou del matí, i és de tornada a quarts de vuit del vespre. Les places són limitades, i els viatgers van inscrits en una fulla de ruta. Per anar a Figueres cal un PASSI de la Policia. Per a les altres poblacions intermèdies, no. Després ha estat modificat, referent al passí, que es necessita per a totes les poblacions, segons ens informen el 31 de maig. Per a viatjar en ferrocarril també es necessita passí, però no és indispensable.

10: Ha estat posat en surada el vaporet *MORISCA* enfonsat per uns avions el 27 de febrer passat.

28: S'ha donat ordre per l'Alcaldia d'establir un taller de confecció de peces de vestuari dels soldats de la República. Aquest taller ha estat instal·lat en uns baixos del carrer Cervantes, (entre aquest carrer i la carretera) prop la Bàscula. Per aital motiu han estat requisades les màquines de cosir particulars que han estat necessàries.

30: Aquesta nit passada la policia ha fet tres reconeixements domiciliaris relacionats amb els aparells de ràdio. Un a la casa vda. de R. Reig que diuen que li han trobat l'aparell al costat del llit, i al mateix temps certa quantitat de plata amonedada, les quals coses han confiscat. La mestressa ha estat portada a Girona. Un altre reconeixement a Joan Rocas llibreter, i a Sàbat del passeig Castelar. D'aquests dos no en sabem el resultat.

J U N Y

13: Aquest matí a un quart de dotze han passat tres avions que han deixat caure de deu a dotze bombes des del far cap a mar endintre. N'han caigudes dues a la paret de la punta del far sense fer gaire mal més que a la paret forana. Sembla que no venien pas per Palamós, sinó que anaven terra endintre. Hi ha la versió que quan eren a l'indret de St. Antoni han vist que un "çaça" s'acostava per entre els núvols; llavors ells, torçant de direcció, han virat cap a mar i per alleugerir-se del pes les han deixades caure, causant important matança de peix que algú se n'ha aprofitat.

15: Aquest matí a les deu aproximadament ha sortit el vaporet *MORISCA* posat en surada el 10 de maig. Ha sortit remolcat per un altre vaixell en direcció a Barcelona. Aquest vaporet portava sal i fou enfonsat el 27 de febrer en el mateix moll.

25: Avui s'ha repartit tabac als estancs, en quantitat de quatre paquets de picadura de cinquanta cèntims per persona. Ha servit la mateixa *tarja* que serví per Nadal, que és l'última vegada que se n'ha despatxat.

▲ (Dreta) *El far de Palamós, bombardejat, 1938.*
(Col. imatges Ajuntament. SAMP).

1938

JULIOL

13: Aquesta matinada a quarts de tres han passat un o dos avions, i donat quatre o cinc voltes sobre Palamós, durant les quals han deixat caure de deu a dotze bombes, alguna d'incendiària. Han caigut entre la Catifa i la Planassa. Ha estat avariada el Salvament de Nàufrags a la teulada, la claveguera de la Catifa, la casa de M. Sala davant la qual, en l'esplanada del moll n'ha caiguda una, la caseta de la Bàscula completament arrasada, el cobert del moll força avariada, així com la caseta de les guardies del moll, que també ha sofert desperfectes. A més de les bombes, en passar, ha engegat una bona ruixada de metralladora. No hi ha hagut cap desgràcia. Sembla que l'objectiu eren uns llistons de castanyer que hi havia al moll per embarcar.

El vaixell Lake Lugano a la badia de Palamós (esquerra). ▲

(Col. imatges Ajuntament. SAMP).

Posteriorment fou enfonsat al port l'estiu de 1938. Es pot veure part del casc del vaixell en els treballs de recuperació al moll (dreta).

(Col. Collell. Museu de la Pesca).

AGOST

7: Aquesta matinada entre 3 i 4 han passat uns avions que han deixat caure unes dotze bombes en les diverses voltes que han donat sobre el moll, alguna de les quals ha tocat i incendiat el vapor anglès *LAKE LUGANO* que estava carregant llistons de castanyer i serradures de suro per a embalatge dels raïms d'Almeria, segons es diu. Alguna de les bombes ha caigut en el moll comercial, altres a la paret de l'escullera, i altres a mar causant mortaldat de peix. No hi ha hagut cap desgràcia. També n'ha caiguda una, de bomba, a la caseta distribuïdora de l'aigua del moll, i una altra a la caseta de la Bàscula. En alguna de les voltes ha engegat una ruixada de metralladora. El dilluns següent, dia 8, encara el vapor cremava dèbilment. A dos quarts d'onze de la nit ha passat un altre avió que ha deixat caure unes bombes més, incendiant el vapor novament, i fent que es decantés vers el N. El dilluns havent dinat la tripulació ha sortit en un òmnibus de Barcelona vingut expressament per a recollir-la.

12: A dos quarts de deu del vespre ha passat un avió que després de deixar caure dos coets lluminosos per a assegurar-se de l'objectiu, ha donat tres o quatre voltes sobre Palamós i St. Antoni, molt baix, i ha deixat caure tres o quatre bombes a una sala de la fàbrica *MANUFACTURES Armstrong Cork Co.* on es fabrica la llana de suro. La bomba més grossa no ha explotat. No hi ha hagut cap desgràcia personal perquè a aquella hora no es treballava. Entre onze i dotze del matí s'han provat les bateries col·locades en el puig de St. Joan, ara fortificat. Han tirat vuit trets de canó.

16: S'han instal·lat grups de metralladores en diferents llocs alts de Palamós, com sia, al campanar, a la torre de darrere el Casino El Port, a la torre molí de vent del passeig de la casa P. Tauler, al Pedró, i a la punta de la pedrera, servides per

carrabiners vinguts expressament per a aquest objecte. D'aquestes metralladores se n'han instal·lat en diferents poblacions de la costa segons es diu.

18: Aquesta matinada passava en aigües de Palamós un vaixell anglès comboiat per l'espanyol *FRANCISCO*. El vaixell anglès ha estat agredit per un avió que li ha engegat alguns trets de metralladora que han causat algun ferit; però el capità amb una hàbil maniobra ha despistat l'avió i s'ha escapat amb son vaixell. Les metralladores que s'han instal·lat aquests darrers dies a diferents llocs de Palamós han disparat contra l'avió, sens conseqüències, així com el vapor *Francisco* que li ha engegat alguns trets de canó i de metralladora. Tot aquest matí hi ha hagut molt moviment d'avions.

27: S'ha repartit tabac als estancs dos paquets de picadura de cinquanta cèntims per persona. Ha servit la mateixa *tarja* del desembre, tal com per a la reparació del mes de juny.

28: A quarts de 9 del vespre ha passat un avió que ha donat algunes voltes sobre Palamós, i les bateries de metralladores li han engegat alguns trets; ell, però, ha marxat, sens fer-ne cas cap a St. Feliu on ha deixat caure una bomba.

1: A les 9 del matí han passat uns avions molt alts que ràpidament han deixat caure sobre quinze bombes en diferents llocs de la vila. Als patis de la casa Montaner n'hi han caigudes tres; al Cine Ideal, una, destruint-lo. A la pl. G. Hontoria, davant casa Trias, una; a l'exrectoria, una; al carrer de Molins, una; al carrer del *Cuartel*, una; al carrer de Llevant, a la casa Castelló, una; als patis de la casa F. Vilar, una; a la Planassa, tres (una davant el Museu, a la sorra; altres dues davant la casa Ribera). I altres quatre o cinc entre el carrer del Moro i el Pedró. Unes vint cases han quedat destruïdes, i de vuitanta a cent de seriosament avariades. Hi ha hagut vuit morts (quatre homes i quatre dones i noies). Uns trenta a quaranta ferits, alguns de greus.

13: A quarts d'onze del matí han passat cinc avions que han deixat caure algunes bombes sobre Palamós. N'ha caiguda una a la casa M. Bardera, destruint-la; una a la casa M. Gubert; una a una dependència de l'Ajuntament (casa Montaner); una a un cobert del Casino El Port; una al pati de M. Matas; una a una quadra de darrere, sens explotar; una a la caseta de guàrdies del moll destruint-la; una a casa P. Gutiérrez, pràctic del port, destruint-la en part. Hi ha hagut una dona ferida. També n'han caigudes almenys dues a les cases de la Catifa, i una a l'esplanada dels Miradors.

15: Avui a dos quarts de dotze del matí s'han fet les proves dels nous canons que han estat col·locats a la bateria del puig de St. Joan. S'han tirat quinze canonades.

(Esquerra) *Efectes dels bombardejos a les fàbriques de can Mario, 1938.* ▲
(Col. Pepita Ferrer Ferriol. SAMP).

▲ (Dreta) *Fragment del full de vol del bombardeig devastador realitzat sobre Palamós pels italians l'1 de setembre de 1938.* (USAM, Roma, amb la col·laboració del CEHI).

Març del 38

>> PLE DE L'AJUNTAMENT DE PALAMÓS

S'agraeix al ciutadà Delfí Rovira, resident a Austràlia, el donatiu de tres lliures esterlines que ha efectuat a l'Ajuntament per atendre les necessitats dels refugiats de guerra.

S'acorda que els pots de llet siguin reservats exclusivament per al racionament de nens i persones malaltes.

Es dóna compte d'haver estat cedida per la superioritat, per a les tasques del treball d'atrinxerament i fortificació 50 pics, 50 pales, 46 mànecs i 3 barrines. Alhora, s'accepta l'oferiment d'un industrial de la vila d'esmolat i llaussar gratuïtament les eines esmerçades en les obres d'atrinxerament i fortificació.

Maig del 38

>> PLE DE L'AJUNTAMENT DE PALAMÓS

Es paralitzen temporalment les obres d'edificació de refugis que es venien realitzant a Palamós per compte de la Junta local de Defensa Passiva a causa de la manca de material de construcció.

8 de juny del 38

>> DIARI D'UNA NENA

Han organitzat un taller de modistes per fer roba d'hivern per als soldats del front. L'encarregada és una senyora basca que també ho era a les bascongadas.

28 de juny del 38

>> DIARI D'UNA NENA

Hem passat la Festa Major com aquell que no passa res. Hem fet ben igual que els altres anys [de la guerra], ni n'hem parlat. L'únic divertiment que hem tingut aquests dies és que diumenge hem anat a banyar.

18 de juliol del 38

>> DIARI D'UNA NENA

A la tarda vam anar a teatre i estava ple com un ou. Ans de començar, una orquestra organitzada per aquí Palamós va tocar l'himne de Riego (...). Acabat el teatre van tocar els Segadors i després d'un aplaudiment tothom es va aixecar dret i quan va haver acabat va sortir el capità de la bateria [d'artilleria] cridant "Viva Catalunya, Espanya i la República" contestant el públic "viva" també. Van ésser uns moments molt emocionants i molta gent plorava.

Juliol del 38

>> PLE DE L'AJUNTAMENT DE PALAMÓS

Diversos regidors han cesat de llurs càrrecs municipals en haver estat mobilitzades les seves respectives lleves per incorporar-se a l'Exèrcit Popular de la República.

4 d'agost del 38

>> DIARI D'UNA NENA

Aquesta nit passada han tocat la sirena d'alarma. Amb la quietud de la nit ressona com una fera salvatge al mig del desert.

23 d'agost del 38

>> DIARI D'UNA NENA

Tot avui que a la Cooperativa estan despatxant articles del vapor *Lake Lugano* que van incendiar al moll. Tot són conserves angleses i moltes coses rares com tripes amb llet i ronyons guisats (...) A les quatre del matí n'hi ha que ja s'esperen i s'emporten el millor i els que hi van a la tarda per no trobar embolics, a vegades tampoc troben el que volen.

25 d'agost del 38

>> DIARI D'UNA NENA

Ahir al matí mentre erem a lliçó, a Sant Joan els artillers van fer proves dels canons i van mig *xorbar* el poble. Van tirar 16 canonades i una d'elles va explotar *antes* d'arribar a lloc i tots els carrers del voltant del de casa estaven plens d'unes boletes (...). Escarmentats de la primera vegada que els van provar i va passar el mateix, tothom s'amaga a les cases (...)

HIMNES: ELS SEGADORS i L'HIMNE

1 de setembre del 38

>> L'AUTONOMISTA

L'aviació alemanya agredí la població civil de Palamós; llançà sobre el casc urbà mig centenar de bombes de gran potència, que destruïren completament quaranta edificis i en destruïren parcialment més de setanta. Entre els edificis presos per objectius pels aparells estrangers figuren l'Hospital d'infecciosos i un local de la Creu Roja. Quatre dones i cinc homes resultaren morts i quaranta ferits, la quasi totalitat dones i infants.

-(3 de setembre del 38)-

5 de setembre del 38

>> DIARI D'UNA NENA

Han passat uns dies terribles. Sempre més els palamosins recordaran, uns més que altres, l'u de setembre del 38. Entre nou i deu del matí van tocar la sirena d'alarma (...) Tot va retrunyir, i l'*estruendo* i el vent fou tan gros que jo que era dins de casa, el vent em féu caure ben llarga a terra (...) vaig sortir del rebost (...) sols es veia fum i pols. No sabia el que em feia, amb les mans enlaire i com una dona *tonta* vaig sortir al carrer però sense veure res fins arribar a la Caixa de Pensions (...) La gent corria d'un cantó a l'altre com desesperada i *tonta*, i d'un cantó i l'altre es veien *camilles*, ambulàncies i ferits. Al refugi tothom plorava i em vingué un tapament i un nus al coll, que si no hagués plorat m'hagués ofegat.

8 de setembre del 38

>> FRONT

El Socors Roig de Catalunya ajuda els damnificats pel bombardeig de Palamós. (...) Abans d'ahir fou lliurat pel Comitè de la Vegueria de Girona al Comitè Local de Palamós [del Socors Roig Internacional], un carregament de roba per a criatura, dona i home i queviures consistents en llet condensada, arròs, sucre, sabó, pastes per a sopa, carn en conserva i una partida de parells d'espardenyes.

-(10 de setembre del 38)-

9 de setembre del 38

>> DIARI D'UNA NENA

Amb l'últim bombardeig van molt mal posar l'ajuntament, i han acordat traslladar-se al passeig Castellar, a casa el Sr. Prat, per estar a la vora del refugi [de la plaça dels Arbres]. El Sr. Prat té molt disgust perquè és com si el traguéssin de casa seva (...)

Setembre del 38

>> INDUSTRIAS CORCHERAS
MONTANER S.A.

A causa de los continuos bombardeos aéreos sufridos durante la guerra, nuestra fábrica ha sido destruida en un 70% de sus edificios, y en los restantes, según estimación de los peritos, son necesarias serias y costosas reparaciones antes de poder ser utilizados nuevamente para trabajar.

14 de novembre del 38

>> INDUSTRIAS CORCHERAS
MONTANER S.A.

La policía roja efectuó un registro en nuestro domicilio social (...) nos fueron arrebatados libros de contabilidad, carnets de cheques, correspondencia, etc., etc. El Sr. Palet, en su calidad de Gerente de la Sociedad, fué detenido durante dos dias en Gerona sin miramiento ninguno y luego trasladado a una prisión del Estado en Barcelona, en donde pasó 21 dias tratado de modo poco recomendable y con las consiguientes angustias. El motivo o pretexto fué, según auto del Sr. Juez Auxiliar del Juzgado General de Contrabando por Evasión de Capitales, de fecha 29 de diciembre 1938 (...) que la Empresa titulada "Industrias Corcheras Montaner, S.A. establecida en Palamós tiene por lo menos participación en cuentas corrientes abiertas en bancos extranjeros (...)

18 de novembre del 38

>> DIARI D'UNA NENA

Després del saqueig de la botiga de robes *Botiga Nova* i de la impremta Barnés sembla que encara no n'hi ha prou. Aquest matí ha arribat un camió de guàrdies d'assalt que han portat molt malestar al poble. Han passat el dia requissant i capgirant totes les fàbriques i despatxos i emportant-se els llibres que els hi ha semblat. Han agafat i portat a la policia els amos i apoderats o representants de les fàbriques i despatxos registrats no compareguent a casa en tot avui, i fent patir a les famílies.

OCTUBRE

5: A quarts de tres de la matinada han passat uns avions que han deixat caure alguns coets lluminosos i dues bombes de gran potència, i una o dues d'incendiàries, aquestes sens efecte. N'ha caiguda una de les primeres al carrer Prat de la Riba, davant la casa que fou de A. Espinet, ara fàbrica Xicoira, causant força desperfectes a les cases veïnes; i una altra davant el Casino El Port, a la platja, darrere la balustrada del passeig. Sembla que l'objectiu era la metralladora que hi ha a la torre que fou molí de vent de casa Gasparó, ara de P. Tauler. No hi ha hagut desgràcies. També n'ha caiguda una al pati de la casa de Montaner, al passeig, i una altra a un pati de la fàbrica Montaner. La bateria de metralladores ha disparat una seguida de trets quan els avions havien deixat caure les bombes.

(Esquerra) *Les fàbriques Montaner van patir els efectes dels bombardejos, 1938.* ▲
(Col. imatges Ajuntament. SAMP).

(Pàg 33) *Algunes de les bombes llançades per l'aviació no van explotar.* ►
(Col. Pepita Ferrer Ferriol. SAMP).

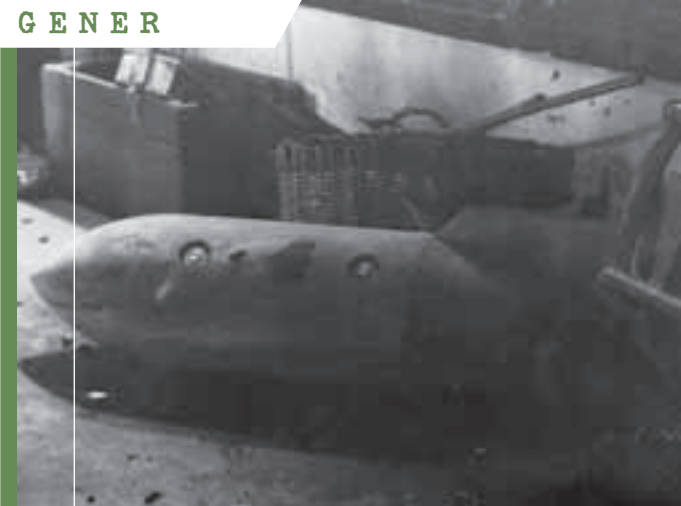
NOVEMBRE

2: A 3/4 d'onze del matí han passat cinc avions que han deixat caure sobre Palamós algunes bombes, de dotze a quinze, les quals han causat cinc o sis morts, i sobre una vintena de ferits, algun dels quals greus. N'ha caiguda una a la baixada vora on hi havia el Banc U. [Urquijo] Catalán, una altra a la plaça del Forn davant el Museu, una altra a la plaça de la Murada, una altra al carrer del *Peligro*, una altra al del Mal Pas, una altra a can Lloveres a la carretera, una altra al carrer de Prat de la Riba davant can Xicoira, una altra a l'edifici de Montaner darrere can Xicoira, una altra a la paret del pati de casa Barnés, i agunes altres.

7: Ahir a les 11 del matí varen passar tres avions que van deixar caure algunes bombes, quatre o cinc, entre el moll i el passeig. En caigué una a la sorra, davant la segona secció del passeig, i les altres en mar, sens conseqüències més que una regular mortandat de peix que aprofità algú. Com que la setmana passada es varen començar els treballs per a treure el vapor tombat vora l'escullera, podria ésser que l'objectiu fos entorpir aquesta maniobra, per més que els treballs que s'hi fan són molt poca cosa.

26: A 3/4 d'onze del matí han passat uns avions, quatre o cinc, que han deixat caure algunes bombes començant entre St. Joan i Palamós. N'han caigudes dues a la fàbrica de canemàs de Fco. Gubert, una a la bàscula del quiosc, i altres entre els carrers d'*Augusto* i Llevant. Han causat cinc morts i uns vint-i-cinc ferits, dels quals han mort tres darrerament, resultant vuit morts en total. Al barri del Pla de St. Joan, entre les cases de Vilar i passatge Pere Joan han caigut a més de vuit a deu bombes que han enrunat quatre o cinc cases humils.

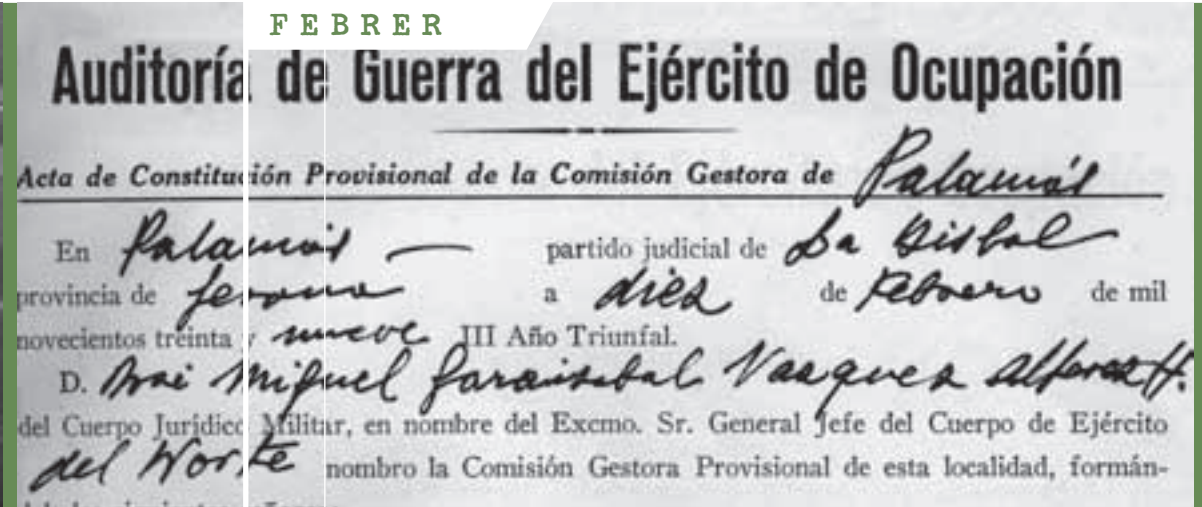

25: Aquesta tarda entre una i quarts de dues han passat sis avions que han evolucionat sobre el moll i sobre la població, i sobre Calonge. Han tirat algunes bombes, deu o dotze, entre el moll i la platja. N'ha caiguda una a la fàbrica Recasens, una altra als magatzems Roura, una altra a la fàbrica Palet, i algunes al passeig (casa Boi) així com tres o quatre al mar. L'objectiu devia ésser dos vaporets guardacostes que hi havia el dia abans arredossats al moll.

26: Un vapor ha descarregat al moll uns quatre mil soldats procedents segons sembla, de la part de València. Han sortit seguidament per la carretera en direcció de St. Feliu i Calonge. Van extenuats de gana i bruts. N'acampen molts a la pineda prop la torre xalet de Roura esperant ordres.

27: A quarts de 10 del matí han passat uns avions que han deixat caure moltes bombes. Gairebé totes han caigut al moll i mar endins.

28: Entre 9 i quarts de 10 del matí un gros vaixell de guerra procedent de la part de ponent ha engegat algunes canonades al llarg de la costa. Un projectil ha tocat a la porteria de Manufactures. La bateria de St. Joan ha contestat amb tres o quatre trets. Més tard, cap a les 11, un nombrós vol d'avions ha tirat moltes bombes sobre Palamós, les quals han ocasionat moltes destrosses. La major part sembla que anaven acoplades de dos en dos.

1: Entre 3 i 4 de la tarda han passat uns avions que han deixat caure de cinc a set bombes al moll, tal vegada per enfonsar el vaixell anglès-espanyol que fa temps és avariàt al moll comercial, o per dificultar els treballs que s'hi fan per treure'l.

5: Aquest matí la columna comandada per Garcia Valilla i Gambara italià i Tercio del Maestrazgo ha sortit de St. Feliu amb direcció a Palamós, i ha començat a trobar resistència entre el Pinell i la Vall d'Aro, principalment al pas del Ridaura. Per evitar les fortificacions en les giragonses de la carretera, la columna ha atacat els qui es feien forts a Fanals, i ha prosseguit la ruta per la via antiga de St. Marc i Els Vinyés. A les muntanyes de Romanyà i principalment a la serra de St. Marc, s'hi ha lliurat una lluita força empenyada amb intens foc de metralladores, de canó i algun tanc, que ha retronat el matí i la major part de la tarda. També hi ha hagut resistència a St. Antoni i al Collet.

Al caient de la tarda la columna ha entrat victoriosa a Palamós. La majoria dels ponts de la carretera de St. Feliu han estat volats, així com el del Rierot a l'entrada de Calonge, i el de la carretera de Romanyà que hi ha entre Cabanyes i Calonge. Les forces republicanes i internacionals han marxat cap a la Bisbal per la Ganga, i altres vers Palafrugell.

A Palamós no hi ha hagut resistència. No s'ha precisat el nombre de morts i ferits que hi ha hagut, però no són pas gaires comparat el foc intens que ha durat gran part del dia. Els ponts de la carretera de Palamós a St. Feliu han estat reparats provisionalment per a passar-hi els camions al cap de tres o quatre dies. El del Rierot, prop de Calonge, ha estat arranjat pel municipi del 20 al 22 de març, així com el de Cabanyes quelcom més tard.

ES COPIA

MILITANTE

**FALANGE ESPAÑOLA TRADICIONALISTA DE LAS
JUNTAS DE OFENSIVA NACIONAL SINDICALISTA**

PROVINCIA DE GERONA Jefatura Local de PALAMOS

SOLICITUD DE INGRESO

Carnet Provincial núm. _____

12: Aquest matí a les 11 s'ha celebrat al passeig de Mar una missa de campanya actuant de sacerdot el Rnd. Rector d'aquesta vila Mn. Ramon Coma i Mn. Pau Camós. És la primera que s'ha celebrat després de la revolta de juliol del 1936.

16: Ahir vingueren al nostre port un vaixell de guerra i dos mercants, i aquest matí n'hi havia al moll dos de guerra de regulars dimensions, i tres de mercants, els quals han vingut per a carregar soldats nacionalistes, o sia els sobrants d'aquesta comarca per a transportar-los a un altre front de campanya. Ahir vingueren de la part de St. Feliu una llarga corrua de camions portant tropes per a dit embarc.

20: Ahir vingueren a aquest port set vaixells entre els quals n'hi havia un de guerra i els altres transports, de regulars dimensions. Tot avui han estat entre el moll i la badia. Sembla que han de carregar material de guerra sobrant de la campanya de Catalunya.

27: Per ordre governativa s'ha manat presentar tots els bitllets de banc considerats bons, o sia, emesos abans de la revolta de juliol de 1936 per a ésser canviats per altres del Govern Nacionalista, o sia, emesos a Burgos així com també la plata amonedada. Això ha motivat llargues cues al BUC [Banco Urquijo Catalán] i per aquest motiu el termini d'admissió ha estat allargat fins al 6 o 7 de març, ja que no hi havia hagut temps hàbil per a canviar-los tots. Amb la nova moneda que circula, des de primers de març els preus de totes les coses en general han tornat quasi tal com eren abans de la revolta, així com els jornals dels treballadors.

En aquest mes: Poc després de la lliberació, l'Ajuntament ha traslladat les oficines al carrer Major, en son local habitual. Les forces nacionalistes que queden en aquesta població han establert son quarter en el local del Centre Republicà Federal.

(Pàg. 35, esquerra) *Celebració amb desfilada de les joves de la Falange, entre els edificis apunyalats del carrer Molins, 1939.*
(Col. Pepita Ferrer Ferriol. SAMP).

MARÇ

4: Avui s'ha reprès l'enllumenament públic després d'un llarg eclipsi motivat pel perill dels avions en primer lloc, i últimament pels desperfectes causats pels darrers bombardeigs.

28: A les 3 de la tarda els aparells de ràdio han notificat que la guerra era acabada. Al cap de poc la sirena de la fàbrica Manufactures ha començat a pitar llargament, i seguidament aquella campana que hi ha penjada en un arbre del passeig Castelar ha començat a repicar. El públic s'ha anat engrescant i a quarts de cinc s'ha organitzat una xaranga que ha recorregut alguns carrers amb banderes i música. Hi anaven els nois i noies de les escoles, les forces de la població, i una part de públic formant una manifestació força nombrosa.

La guerra no és que sigui completament acabada, però es festejava la rendició de Madrid.

**Madrid nuestro es,
uno, dos, tres.**

cantaven les noies.

En aquest mes: És implantat el servei d'ASSISTÈNCIA SOCIAL per a donar menjar a les persones necessitades de Palamós. A les criatures el serveixen en el local que abans fou de la Cooperativa vella al carrer del Moro, per noies nomenades a aquest fi pertanyents a famílies acomodades. A la plaça, cantonada al carrer de Molins, hi ha una delegació local. Després ha passat a un local davant la Cooperativa a la carretera.

ABRIL

En aquest mes: S'ha publicat una ordre del govern manant la recollida de tots els bitllets de banc i paper moneda que no foren considerats bons quan es canviaren per moneda legal en el mes de febrer passat, comminant que serien considerats contraban els que no es presentessin. S'han recollit per mitjà dels bancs, o caixes d'estalvis, però l'operació ha resultat molt llarga, (un mes i mig o dos) perquè el BUC [Banco Urquijo Catalán] no tenia els fulls *ad hoc* per a fer-ho, on havia de constar l'emissió, la sèrie, i el núm. del bitllet. D'aquests bitllets, de moment, no se n'ha cobrat res; solament el banc ha fet un rebut indicant l'import total de la remesa.

Sindicació forçosa de tots els estaments, fins i tot els patrons, a la CENTRAL NACIONAL SINDICALISTA, delegació de Palamós. Es cotitza un tant per setmana o per mes, segons es cobri per mesos o per setmanes començant el mes de març.

Les oficines estan instal·lades a l'edifici de la Cooperativa, on hi havia primerament l'escriptori. L'Associació de FALANGE ESPAÑOLA (FET) i de les JONS és instal·lada al carrer de Cervantes en el local que antigament fou escola del Sr. Nacente, on hi ha instal·lades les oficines generals. La Sección Femenina és instal·lada on hi havia la rellotgeria d' A. Ferrer, cantonada del carrer de l'Allada. Al parvulari que s'havia construït al futur parc, antigament "Sa Nau" hi ha el quarter de les milícies. Al local que hi ha davant casa M. Matas on hi havia hagut el Centre Econòmic, hi ha les Organizaciones Juveniles, (Pelayos, Flechas i Cadetes). Al parvulari del passeig de Mar, casa J. Palet, hi ha Organización Juvenil Femenina, Margaritas i Flechas.

1939

M A I G

19: Festa del *desfile de la victoria*. Commemoració dels caiguts. Al matí hi ha hagut missa de campanya al passeig 14 d'Abril amb *Tè-Deum* i desfilada de les forces existents a Palamós, les milícies de Falange (FET), Requetés, les noies d'assistència social, i nois i noies de les escoles. S'ha improvisat la *Cruz de los Caídos* al passeig dels arbres, i s'han pronunciat alguns discursos al·lusius a l'acte que han estat transmesos al públic per un altaveu. A les 12 toques s'han retirat les forces amb una segona desfilada. A les 3 1/2 de la tarda les sirenes han anunciat el començament del concurs de tir. A les 8 funció de beneficència al teatre Carmen. Ahir a les 10 de la nit s'encengué una gran foguera al cim de la pedrera, i les sirenes tocaren llargament per anunciar la festa d'avui.

J U N Y

24: Aquest any se celebra novament la Festa Major de la vila, amb una orquestra de la Bisbal per a sardanes, i una de Jazz, de Barcelona, que ha donat concerts al cafè El Port. El ball s'ha celebrat en un bonic envelat al passeig, davant casa Boi. Hi ha hagut tres dies de festa, que ha estat molt poc concorreguda. Ha resultat verdaderament una festa freda.

(D'esquerra a dreta) Monument i creu a la plaça dels Arbres i acte al passeig del Mar amb motiu de la commemoració, el 19 de maig de 1939, als caiguts.
(Col. Jordi Figa Faura. SAMP).

JULIOL

18: Festa nacional del treball. Ha estat declarat dia festiu, i en algunes fàbriques els patrons i els obrers en amigable companyonia han celebrat un *lunch*, canviant impressions sobre la marxa del treball.

24 (aproximadament): És obert novament al públic el servei de Telègrafs, suprimit des de primers de febrer per desperfectes en la línia ocasionats quan es lliurà l'acció entre Sant Feliu i Palamós per les forces nacionals atacant els rojos. Les oficines provisionals són al carrer de Cervantes enfront de Teléfonos.

29: Aquest matí a les 10 s'ha celebrat un solemne ofici funeral en sufragi de les ànimes dels qui per *Cristo Rei* i per Espanya donaren la vida en mans dels marxistes. Des d'ahir a l'església hi havia dedicada una capella ardent amb els taüts corresponents. A la tarda a quarts de 6 s'ha procedit a l'enterrament al qual ha acudit una gran gentada, és a dir, tot el poble, convocat expressament a aquest fi. A més dels falangistes i altres organitzacions d'aquesta vila hi ha vingut també les dels pobles veïns i una banda de música, formant una comitiva com mai s'havia vist. Tot el dia és estat declarat festiu a Palamós.

En aquest mes: Les monges d'ensenyament són tornades a llur local habitual del carrer de Notaries.

NOVEMBRE

24: El destacament de soldats d'infanteria de Marina que hi havia aquí des de la lliberació, hostatjats en el Centre R. Federal han sortit avui destinats a Cartagena, segons es diu, embarcats en un vapor que els ha dut directament a son destí.

Lluís Barceló Bou

▲ (Esquerra) *Funerals per les víctimes del 17 de novembre de 1936 a la rereguarda, oficiats el 29 de juliol de 1939. (Arxiu Parroquial de Sta. Maria de Palamós. SAMP).*

(Dreta) *Comitiva d'autoritats al carrer Major, en els actes del 29 de juliol de 1939. (Col. Medir Perxés. SAMP).*

[2] de gener del 39

>> DIARI D'UNA NENA

Comencem l'any amb molt poca alegria i molt poc entusiasme. Ni tan sols es troben calendaris enlloc per saber el dia que som.

5 de gener del 39

>> DIARI D'UNA NENA

Avui la premsa portava la incorporació de dues lleves més, la del 1922 i del 1942, minyons de 18 i 38 anys. Pares de família uns, i els altres més útils per anar a l'escola que per anar al front.

6 de gener del 39

>> DIARI D'UNA NENA

Ha arribat la diada de reis com arriba un dia qualsevol. L'any més trist que hem passat. No es veu ni una sola criatura amb la il·lusió dels altres anys, amb les joguines, amb les cartes i amb els fanalets per anar-los a esperar. A l'Espanya roja han sigut ben poques les criatures que han celebrat aquesta diada tan esperada i desitjada per tothom els altres anys.

28 de gener del 39

>> DIARI D'UNA NENA

(...) i no ha sigut la nostra sorpresa, alegria i emoció el veure banderes blanques al cementiri i amb una casa de pagès. He baixat a baix a dir-ho i també n'hi havia quatre o cinc. Palamós estava ple. Hem passat uns moments tant emocionants que tothom plorava. Després, ja més assossegats, hem pujat al cementiri per veure l'efecte de Palamós amb les banderes blanques, però quina ha estat la nostra desil·lusió en trobar un home que ens ha dit que ja no n'hi havia cap, que amb el revòlver apuntant les feien treure totes. (...) Aquesta tarda han agafat quatre homes per a posar les banderes blanques, es veu que els castigaran.

Gener del 39

>> PLE DE L'AJUNTAMENT DE PALAMÓS

Detenció i empresonament a Figueres de quatre palamosins per haver hissat bandera blanca a la vila el dia 28 de gener.

5 de febrer del 39

>> DIARI D'UNA NENA

Va entrar (...) tot emocionat [i] ens va dir:

- Ja són aquí (...)

En (...) que era aquí, va contestar al cap d'un moment:

- De debò?

- Sí, les dues canonades últimes eren senyal d'entrada.

Han arribat a la plaça dels Arbres cridant *Arriba España, viva Franco, que salga el pueblo de los refugios, que no se les va a hacer nada*. La gent va sortir cridant i contestant *vivas*.

La gent era ja fora, es veien banderes espanyoles en alguns llocs i escomençava a veure algun soldat. Després ja havien fet el mal. Totes les botigues i algunes cases particulars eren saquejades. Vaig passar-me el dia recollint capsos i gèneres de la botiga. (...) La carretera amb trànsit continu de camions (...) tancs, tractors i gent. (...) Pel carrer Major també van passar tancs, i grossos.

7 de febrer del 39

>> PLE DE L'AJUNTAMENT DE PALAMÓS

El tinent auditor de guerra de les forces ocupants nomena les autoritats municipals provisionals.

9 de febrer del 39 (aprox.)

>> LA VANGUARDIA ESPAÑOLA

Por el Valle de Aro (...) llegamos, atravesando un paisaje de huertos y de olivos plateados, a Palamós. (...) Hay un "cargó" monstruosos naufragado en la bahía. El pueblo, al llegar, nos parece deshabitado y vacío. Hay muchas casas destruidas. La gente, huyendo de los bombardeos y del terror, ha marchado al interior, y la población ha quedado solitaria y triste. En la carretera encontramos a la gente que vuelve al pueblo. Va arrastrando sus paquetes por el camino. Pero la cara iluminada de hombres y mujeres lo dice todo. La gente tiene la sensación de haber sido liberada y vuelve confiada a su fuego apagado y maltrecho.

-("Retorno sentimental de un catalán a Gerona. Por José Pla", 10 de febrer del 39)-

16 de febrer del 39

>> PLE DE L'AJUNTAMENT DE PALAMÓS

Anul·lació de tots els noms de carrer establerts al municipi amb posterioritat a la proclamació de la República, i designació de noves denominacions, d'acord amb la ideologia del règim franquista.

20 de febrer del 39

>> PLE DE L'AJUNTAMENT DE PALAMÓS

El nou Ajuntament agraeix a "Manufacturas de Corcho Armstrong S.A." el donatiu de 10.000 ptes efectuat a la corporació a efectes de poder atendre les necessitats més peremptòries de la ciutat.

2 de març del 39

>> DIARI D'UNA NENA

Avui he començat a anar a lliçó després de més d'un mes de no anar-hi. (...) La fem de les 4 ½ a les 5 ½ i a les escoles. Pobre edifici; Ha quedat fet una calamitat entre uns soldats i els altres. Van fer foc a dintre, van cremar taules, van trencar els fils de l'electricitat i van fer molt mal. (...) Ja quasi no recordem res després de tants dies de no mirar cap llibre. S'ha acabat d'escriure el català, i demà tindré de començar a fer aquest diari en castellà.

Març del 39

>> PLE DE L'AJUNTAMENT DE PALAMÓS

S'aprova la formació d'un repartiment de prestació personal per la realització d'urgents obres municipals com el cobriment de trinxeres, l'habilitació de l'església, i la recollida de runa i la neteja de carrers.

L'Ajuntament demana a les autoritats militars que sigui ordenada la recollida, per part de pèrits, d'alguns explosius que es trobin situats en diversos llocs de la població i que suposen un perill pel veïnat.

S'acorda es procedeixi a la venda, mitjançant subhasta pública, de tota la fusta i llenya dels refugis i trinxeres construïdes a Palamós durant la passada guerra.

5 d'abril del 39

>> DIARI D'UNA NENA

(...) después de comer estábamos escuchando con mucha atención porque advertía a todo el mundo que lo escuchara, que se darían noticias de trascendental importancia.

Estabamos escuchando las tres juntas con la señora Teresina nerviosísimas. De pronto, oímos con muchos gritos y entusiasmo ;Españoles, hoy a las once de la mañana, con grandes aclamaciones y triunfo, han entrado nuestras tropas en Madrid! ;Españoles, la guerra está terminada! ;Españoles, la guerra está terminada! ;Y viva Franco! ;Arriba España! Y así muchos vivas. (...)

Conmovid, todo el mundo lloraba, abrazadas, besos, y el altavoz del Ayuntamiento con el grito de ;Españoles la guerra ha terminado! (...) gritos de alegría, de una casa a [otra] dando la noticia.

18 d'abril del 39

>> DIARI D'UNA NENA

Entre el matí i la tarda han canviat el nom d'alguns carrers. El de casa, fins ara passeig Castelar es dirà *Plaza de los Caídos*. El d'aquí el *Cuartel*, el de (...) *Calvo Sotelo*, el de la carretera de Sant Feliu, *José Antonio*, la carretera de Sant Joan, *Avenida del Caudillo*, después hi ha els del *General Mola* i *Sanjurjo*. Ara me donc compte de que he escrit en català, es tanta la costum que *tinc de mirar-m'hi*.

Abril del 39

>> PLE DE L'AJUNTAMENT DE PALAMÓS

L'alcaldia tramet un telegrama al cap del Govern Italia agraint, en nom de la corporació i del veïnat de Palamós, les donacions altruistes de queviures que han estat destinats per a les necessitats de la població.

Maig del 39

>> DIARI D'UNA NENA

Hoy ha sido una gran fiesta para las escuelas nacionales y particulares de las poblaciones mas recientemente liberadas.

Se han restaurado todos los crucifijos en las clases y se ha hecho una solemnísim a procesión.

>> EDITA

Ajuntament de Palamós
Àrea de Cultura
Servei d'Arxiu Municipal (SAMP)

>> GUIÓ I RECERCA
Carme Adroher i Marc Auladell

>> CORRECCIÓ LINGÜÍSTICA
Teresa Cuadrado

>> COBERTES

Fitxa original de Lluís Barceló. (Fons Lluís Barceló Bou. SAMP)
Efectes dels bombardejos a les fàbriques de can Mario, 1938.
(Col. Pepita Ferrer Ferriol. SAMP)

Full de vol de l'aviació italiana del bombardeig sobre Palamós, setembre de 1938. (USAM, Roma, amb la col.laboració del CEHI)

>> DISSENY

© Lluís Pareras Disseny Gràfic

>> IMPRESSIÓ

Cevagraf, SCCL. Novembre de 2006

>> DIPÒSIT LEGAL

GI - 2006 - 2006

ISBN: 84-934539-5-1

Reservats tots els drets. No és permesa la reproducció total o parcial d'aquesta obra amb qualsevol tècnica o mitjà, inclosa la fotocòpia, sense permís previ de l'editor, llevat de citacions a revistes, diaris o llibres, sempre que es faci esment de la seva procedència.

220

19 settembre 1938-XVI9

Bombardamento porto di Palamos effettuato dalla 52ª Squadriglia.

Equipaggi :

Maggiore LUCCI

Cap. QUATTOCONI

S.Ten. PAIA (punt.)

S. Tenente LUSSATTO

S. Tenente PAOLINI

" " DELLOGI

M/lo GRECALE

S. Tenente BUGLI

S. Tenente RICCIARELLI

M/Lo CESANI

M/lo DUCATI

Partenza : 6^h50^m

Condizioni atmosferiche : buone.

Quota massima : 4500

Quota di sgancio : 4500

Orario di sgancio : 8^h15^m

Bombe sganciate : 20 da Kg. 250.

Rilievo fotografico : eseguito.

Palamós 1936-1939.
Diari de Lluís Barceló
i altres veus

L'obiettivo risulta colpito.

Atterraggio: 9^h30^m.-